

◆ MIRCEA POPA

Aspecte ale culturii românești din Statele Unite și Canada

Într-un articol din 1953 publicat în „Buletinul Bibliotecii române” din Freiburg, Mircea Eliade pleda pentru alcătuirea unei „Bibliografii a pribegiei românești”. „S-ar putea – spunea el – ca multe din contribuțiile românești risipite prin gazetele celor cinci continente (căci s-au publicat texte românești și în Australia, și în Asia Mică, și în presa africană) sau îngropate în revistele de specialitate s-ar putea ca toate contribuțiile acestea să se piardă, pierzându-li-se urma. Cine cunoaște greutatea cu care se alcătuiește o bibliografie, când indicațiile sunt aproximative, își dă seama de imposibilitatea în care se vor găsi bibliografiile viitorului de a reconstitui „Bibliografia Pribegiei românești”. Nu se vor putea răsfoi colecțiile celor câteva sute de mii de ziare și publicații periodice din lumea întreagă, ca să se identifice contribuțiile românești (...) Evidența masivității și a varietății producției românești din exil constituie de pe acum un sprijin moral și o încurajare pentru fiecare din noi”.

Această cultură românească din exil, pe baza căreia Eliade voia „să creăm fenomenul spiritual românesc pe plan internațional” a fost multă vreme neglijată, iar 45 de ani nici n-am avut voie să vorbim în țară despre ea, deși era produsă de frații noștri. Noroc că, grație unor cercetări amănunțite, a venit Florin Manolescu și a realizat o Enciclopedie, Cornel Ungureanu, Nicolae Florescu și subsemnatul, am semnat cărți în care s-au prezentat scriitori și reviste ale exilului și diasporei. Cei mai mulți dintre cei amintiți s-au ocupat de spațiul european (Mircea Popa a publicat un volum din Scrisorile lui Lucian Boz din Australia și volume de restituire a lui Grigore Cugler din America de Sud), dar, oarecum, continentul nord american a fost ocolit, deoarece, în afară de Mircea Eliade și de Culiănu, literații au fost mai rari. Lacuna de care vorbim a fost înlăturată într-o oarecare măsură de clujeanul Aurel Sasu, care s-a impus deja în conștiința publică prin cercetările sale de istorie literară. El a avut șansa ca, în 1981, să plece în calitate de lector de limba și literatura română la Seattle, în Statele Unite, și să ia contact pentru prima oară cu grupul de emigranți români de aici. Cu câte greutate? Ne-o spune el însuși într-o dramatică confesiune așezată ca prefață în fruntea cărții sale, căci a-ți îndeplini conștiincios îndatoririle trecea pe atunci drept depășire de atribuții, iar contactul cu „străinii” abuz de încredere și trădare. Este lesne de înțeles de ce, atunci când a dorit, în acei ani ai prosperității multilateral-dezvoltate, să-și continue cercetările, pe baza unor invitații americane, a fost mai degrabă împiedicat decât ajutat. „A devenit dintr-odată suspect și ieșirea unor aprobări amânată sine die. Era vorba doar de un om oare voia să lucreze, să se întoarcă acasă cu ceva, spre deosebire de acei mulți culturnici aflați în grațiile partidului și ale securității, trimiși și ținuți ani de zile în străinătate pe banii statului și care n-au venit acasă, în afară de „cumpărăturile” negustorești, decât cu pumn de oase. Aurel Sasu nu s-a descurajat, și cu acea dârzenie și cerbie tipic ardeleană a izbutit să-și reia cercetările, dar a fost nevoie de căderea lui Ceaușescu pentru ca acest lucru să aibă loc. Imediat după decembrie 1989, a reușit să plece cu o bursă Fulbright în SUA și apoi în Canada, continuându-și cercetările privitoare la coloniile românești de acolo. Rodul acestor investigații a văzut lumina tiparului sub forma primelor două volume dintr-o lucrare mai vastă intitulată *Cultura română în Statele Unite și Canada* (I–II, Editura Fundației Culturale Române, 1993). Primul volum a fost intitulat *Presa*, iar cel de al doilea *Nostalgia românească* (antologie a poeziei de înstrăinare a românilor din Nordul America), cartea urmând să se completeze pe parcurs cu volumele trei și patru, consacrate *Istoriei paralele* (studiul

instituțiilor culturale ale românilor din Statele Unite și Canada) și Bibliografiei literaturii române în presa românilor din Statele Unite și Canada, care s-ar întregi, probabil, cu imaginea Statelor Unite în cultura română. E un proiect vast care dă seama despre anvergura preocupărilor și care, o dată realizat, am avea la îndemână un instrument de lucru complet asupra unuia dintre cele mai importante segmente ale emigrației românești, cea din- Statele americane.

Primul volum din lucrarea lui Aurel Sasu este dedicat Presei, respectiv ziaristicii practicate în limba română și apărută de-a lungul timpului în Statele Unite și Canada, fiind mai mult o înregistrare bibliografică decât un studiu de adâncime, studiu pe care și-l propune a-1 realiza în volumele următoare. Sunt trecute aici în revistă cca 181 de periodice apărute între 1900 și 1989, cele mai multe apărute în Statele Unite și vreo 13 și în Canada. Prezentarea se face în ordine alfabetică, sugerând ideea de dicționar, oferindu-se atât titlul original, cât și traducerea, acolo unde este cazul, datele cele mai importante despre publicație și viața ei, bibliotecile unde poate fi găsit periodicul. Autorul a oferit și separat lista bibliotecilor consultate atât în SUA, cât și în Canada și România; precum și o listă cuprinzătoare a bibliografiei despre presa americană de expresie română. Alături de datele bibliografice de bază, lucrarea sa antologhează, de obicei în extenso (rar fragmentar), articolele programe ale publicațiilor, din care ne putem face o idee despre orientarea acestora. Descoperim din acesta că presa americană (y compris canadiană) a fost o presă luptătoare, o presă de rezistență, având drept scop îndreptarea relor din țară. Avem periodice la început de secol, care duc o luptă deschisă împotriva asupririi austro-ungare, a politicii duse în „parlamentul Babiloniei de la Budapesta“, cum afirmă unul dintre ele. Avem apoi publicații unioniste, care își consacra eforturile marelui ideal al unirii Transilvaniei cu patria-mamă, unele dintre ele ivite în chiar plin război mondial (Progresul din Detroit, 1916, Sentinela, Indianapolis, 1916); altele, ivite imediat după război, spre a sprijini procesul de înnoire adus de România Mare. E cazul revistei lunare Steaua noastră și România nouă (New York, 1920), care, în Cuvântul ei de lămurire afirma: „România nouă’ care se plămădește acum, acasă, din lacrimi, nădejdi și suferințele fraților noștri, e menită să ajungă una din țările cele de frunte din Europa. Dintr-un stat balcanic ciuntit de vecini hrăpitori, România s-a prefăcut în un stat mărit european, geograficește și sufletește. Zorii s-au ivit. (...) Mândri, privind senin) în ochii mulțimii, vom veni dar să arătăm lumii de aci toate frumusețile țării, poporului și limbii românești (...) Este de datoria noastră să grăbim împrăștierea cuvântului care va crea un curent de simpatie și de înțelegere între cele două popoare: poporul democrat american și poporul democrat român“. Vom avea apoi reviste care vor lua poziție deschisă împotriva fascismului, cum este Românul american din 1939; altele, care vor sprijini procesul democratic al ieșirii României din război în anii 1944—45, denunțând pactul Ribbentrop-Molotov și pronunțându-se pentru rămânerea României în sistemul democratismului european (Încotro, 1945, Lumina, 1945), iar mai apoi ducând campanie după campanie împotriva aservirii României de către comunismul sovietic. Denunțarea regimului comunist din România și a efectelor lui destructive au făcut obiectul celor mai multe gazete americane din anii ocupației rusești în România, precum Acțiunea românească, Curierul (1980), Cuvântul românesc (1976), Libertatea (1982), Lumea liberă (1988) și Polemici (1988), deosebit de active în acest sens. În articolul Rostul nostru, **gazeta** Lumea liberă scria: „România se află pe marginea-prăpastiei. Opera de distrugere a neamului românesc, începută de comuniști acum aproape o jumătate de secol, este pe cale de a fi desăvârșită. Un popor legat cu toate fibrele de-cultura și civilizația occidentală a fost redus în epoca preistorică, a cărei singură preocupare era vânătoarea hranei de fiecare zi. Românul a ajuns cerșetor în propria lui țară!...“, iar Polemici adăuga: „Dictatura personală a lui N. Ceaușescu ilustrează în modul cel mai exemplar limitele în care teroarea, minciuna instituționalizată și politica bunului plac al unui individ se pot manifesta. Ilustrează absurdul la care poate fi dus disprețul față de valorile tradiționale cărora, cu de la sine putere, un singur om li se substituie în scopul supunerii lor unui regim de exterminare“.

Astfel de ajutoare ne-au venit neconținut pe calea cuvântului scris din spațiul de cultură canadiano-american. Am greși însă dacă nu am arăta că multe din aceste gazete publică multă literatură

românească, fac cultură, definesc sau contribuie la definirea sufletului românesc, a spiritualității noastre. Numim în acest sens gazetele America, Agora, Tribuna etc., după cum altele sunt dedicate cultivării sentimentului religios de orice nuanță, ortodox (Biblioteca „Andrei Șaguna”), catolic „Catholicul american, 1908), baptist (Creștinismul, 1913), sportului (Lumea sporturilor, 1987), cărților (Tricolorul, revistă de istorie, literatură, artă și civilizație românească condusă de Cornelius Dima Drăgan la Toronto în Canada, urmate de Ethos românesc și Dialog cultural, apoi Buletinul Academiei Româno-Americane (1976), Noi (1970), gazeta lui Valeriu Anania, ca și Mele (1965) a lui Ștefan Baciu de la Honolulu-Hawaii sau Miorița (1973) din Hamilton, Noua Zeelandă. E un spațiu cultural, vast, acoperit de ambasadori ai culturii noastre, care nu și-au uitat niciodată țara și nevoile ei, așa cum subliniază și Aurel Sasu: „De ce au tipărit, de ce tipăresc românii de peste hotare ziare?... Pentru cei mai mulți editori și cititori, presa a fost, înainte de toate, un exercițiu de limbă și de credință. S-ar putea spune, un exercițiu de românism la mai multe mii de kilometri departe de țară. A fost, apoi un mod de a comunica, de a lupta împotriva uitării, de a cultiva memoria națională într-un admirabil efort de supraviețuire colectivă. A fost o extraordinară voință de autodefinire, o probă de dragoste, de generozitate, de muncă, de solidaritate în spirit și idealuri. În idealurile de cinste și de bună reputație. A fost, în momentele de restriște, strigătul de disperare și clipa de nădejde, deopotrivă, pentru cei plecați și pentru cei rămași”.

Cel mai bine sunt confirmate aceste aserțiuni în cel de al doilea volum al lucrării, intitulat. Nostalgia românească, cuprinzând o antologie cuprinzătoare din creația de tip folcloric a românilor plecați în America, – un exemplu frapant de lirică a înstrăinării la nivelul secolului XX cum puține popoare au. Căci românul pleacă greu de acasă și-și părăsește și mai greu casa și locurile în care s-a născut și a copilărit. Nostalgia celui „dat de-acasă” o cântase la modul profund Goga la început de secol, deși era vorba doar de plecarea la oraș. Plecarea într-o altă țară, echivalează aici cu o adevărată tragedie, cu o angoasă, dureros resimțită în toate manifestările vieții individului. Ziarele și revistele începutului de secol, și chiar, din epoca interbelică, sunt pline cu astfel de cântece de departe, cu cântece de străinătate și de înstrăinare, reprezentând reflexul liric cel mai direct al unei dezrădăcinări spirituale de proporții. Stabilite în noua țară, românul rămâne multă vreme un străin în lumea în care a intrat, trăind cu gândul la țara natală rămasă departe: „Foaie verde de săcară / Doamne, ce viață amară / Ce viață și ce chin / La omu care-i strein” (Streinul) sau: Polomida-n curte crește / Și ogoru-nțelenit, / Biciu-n cui să despletește / Coasa-n pod a ruginit... / Eu, prin țări înstrăinate / Ca o candelă mă sting. / N-am nici inima de frate / Să mă-ntrebe de ce plâng”. (Scrisoare din America).

Cele două lucrări ale lui Aurel Sasu au fost așteptate cu nerăbdare de un public, care a avut rude sau cunoscuți printre ardelenii plecați în Lumea Nouă. O carte a istoricului Gelu Neamțu despre Montana, arăta că toți ciobanii de acolo erau români doar ei știau cel mai bine cum trebuie făcute muncile la o stână. E bine că astfel de lucrări încep să-și facă drum tot mai insistent spre publicul cititor, SUA și Canada, fiind țări preferate pentru noi experiențe culturale și amestec modern al raselor. Ziarele și revistele din Transilvania de până la 1848 sunt pline de „Scrisori din America”, de cântece de înstrăinare, care n-au fost în întregime studiate. Pentru acomodare, noul locuitor al continentului american s-a confruntat nu de puține ori cu greutăți insurmontabile și, în primul rând, cu lipsa multora din aceste publicații din colecții publice și particulare sau chiar cu distrugerea lor („La propriu, notează autorul, pagini de vechi calendare se schimbă în praf la încercarea de a le mișca de pe rafturi”), din care cauză multe nici n-a reușit să le vadă, descriindu-le după bibliografie și notându-le în lucrarea sa cu un asterisc, până la completarea exactă a datelor. Totuși ceea ce a realizat el merită toată aprecierea noastră, deoarece, așa cum afirmă: „Literatura exilului este esențială — pentru înțelegerea culturii române”.

◆ VALENTIN COȘEREANU

Eminescu - afinități lirice de tinerețe 1869-1874 (VI)

Motto: Niciun exeget al operei eminesciene nu se va putea dispensa de transcrierile făcute de Eminescu pentru înțelegerea mai cuprinzătoare a creației sale originale. (D. Vatamaniuc)

Cu totul aparte în felul lui, ANDREAS MUNCH este un poet norvegian care s-a născut la 19 octombrie 1811, petrecându-și copilăria în Sande (Vestfold), apoi câțiva ani în Christiania (Norvegia), până în 1823, când tatăl a fost numit episcop al Kristiansand, unde Munch a ajuns să-și petreacă o tinerețe zburdalnică. A murit la Vedbæk, în Danemarca, în 27 iunie 1884.

El a evoluat nu numai în poezie, ci și ca romancier, dramaturg și redactor de ziare. Pentru activitatea sa prodigioasă, Munch a fost prima persoană căruia Parlamentul Norvegiei i-a oferit o pensie pentru activitatea sa poetică. Tatăl său, Johan Storm Munch, a fost preot, iar mai târziu a avansat în grad fiind episcop luteran. Fiul a avut privilegiul ca în anul 1866 Edvard Grieg să-i fi pus pe note, compunând muzica la una din poeziile sale, publicată ca *Opus 9* împreună cu alte trei cântece, pe versurile aceluiași.

Munch se va căsători cu Charlotte Amalie Juul în 1844, dar ea va muri în 1850. Cu ea, poetul a avut doi fii, care se vor stinge la vârste fragede.

După ce obține o licență în arte, în 1830, la îndemnul și exemplul tatălui, el își petrece câțiva ani finalizându-și studiile în teologie, după care va urma dreptul. Întocmai ca Eminescu, copist la Subprefectură și poetul german și-a câștigat existența, în perioada 1832-45, angajându-se copist în Ministerul Finanțelor.

Și-a făcut debutul literar în 1836, publicând o colecție de poezii intitulată *Ephemerer* [*Efemer/Efemeride*], iar în anul următor, 1837, a câștigat o competiție pentru inaugurarea Teatrului *Christiania*, cu drama istorică *King Sverre's Youth* [*Tinerețea regelui Sverre*]. A avut și aici ghinion, căci reprezentarea piesei a fost cu totul umbrită de mireasma petrolului degajată de la o companie petrolieră din apropiere.

Mai târziu, intrând în ziaristică, a fost redactor al organului *Constitution Intelligence/Den Constitutionelle* [*Informații constituționale/Constituționalilor*], hrănind conflictul între intelighenția studentescă și partidul norvegian. În acest mediu, tânărul Munch și-a cultivat și a dobândit liniile directe ale personalității sale. Lovit, după expresia personală de *o ciudată melancolie*, dar și de *povara tristă și grea a singurătății*, el va povesti în autobiografia sa și despre *o ciudată boală sufletească*, când, în timpul școlii în Kristiansand mai avea un pas până la a ceda.

Continuând să scrie, în *The Lonely* [*Singuraticul*], el va adânci o poveste sufletească, redându-i istoricul medical în *consecințele sale extreme*. În 1844, prin căsătoria cu Charlotte Amalie Juul, fiică de negustor, el își dobândește o independență financiară și, profitând de aceasta, în 1846-1848, când tocmai începeau mișcările revoluționare europene, vrând să dea o educație exemplară fiilor săi, întreprinde, împreună cu soția și cei doi copii, o călătorie prin Franța, Italia, Elveția și Germania. Rodul liric al acestei călătorii a fost transpus în volumele: *Gedichte* [*Poezii*], *Bilder von Norden und Süden* [*Imagini din nord și sud*] și *Neue Gedichte* [*Poeme noi*].

A trebuit să plătească această rodnicie prin moartea soției și a unui copil (la Nisa). O durere profundă l-a scufundat într-un soi de religiozitate sesizată accentuat în colecția de poezii *Traurigkeit und*

Komfort [Tristețe și confort], în urma căruia el însuși se cataloghează drept un *luteran estetic*.

Călătoriile anilor următori s-au petrecut într-o mare neliniște, cum era firesc. În 1865 o întâlnește pe daneza Amalie Raben și se va căsători cu ea. Impresiile vii ale acestor ani de după recăsătorire au fost oferite de fiica celor doi, Anna E. Munch, datorată scrierilor publicate de aceasta în 1954. De altfel, în afară de o scurtă ședere în Norvegia, Munch și-a trăit restul vieții într-un mediu burghez din Danemarca, iarna la Copenhaga și vara în vila cuplului în Nysted, pe Lolland.

Obținând, în 1850, postul de inspector de sală al Bibliotecii Universității din Christiania, el cultivă, în urma selecției deja obținute la Teatrul *Christiania*, drama istorică, publicând cele două tragedii creștine: *Salomon de Caus*, precum și drama în cinci acte *Lord William Russell*. Va scoate apoi o piesă istorică națională într-un act *An Evening at Giske* [O seară la Giske]. Tragedia în cinci acte *Hertug Skule* [Hertug-Skules], a apărut abia în 1864, an în care apăruse deja drama lui Ibsen (coincidență: pe același subiect!), *Kongs-Emnerne* [Kongs-Emnerne – sau cine va domni].

Evident că între cele două, preferata publicului, dar și a criticii de specialitate a fost cea a lui Ibsen. Intrarea în conul de umbră a lui Munch, de aici a început. I-au luat-o înainte nu numai Ibsen, dar și Bjørnson, în umbra cărora a trebuit să trăiască, nevenindu-i deloc la îndemână. Totuși, anii 1850 și 1860 au constituit apogeul onorurilor lui Andreas Munch: în '58 primește o bursă de călătorie, ca apoi să fie onorat cu un premiu de stat. Regele uniunii suedezo-norvegiene îi conferă titlul de *poeta laureatus*, pentru că deja devenise cunoscut și peste marginile granițelor Scandinaviei datorită traducerilor în germană și engleză.

În 1855 a fost numit cavaler al Ordinului *Sf. Olav*, comandant al Ordinului *Dannebro* și cavaler al Ordinului *suedez al Stelei Polare*. Din 1858, Andreas Munch a devenit membru al Societății Regale Norvegiene de Științe, precum și al Societății de Științe din Christiania (din 1862), al Societății de Știință și Cunoaștere din Göteborg, ceea ce, probabil, a mai compensat din frustrări.

Opera lui Andreas Munch nu reprezintă altceva decât o fază de tranziție între romantismul și realismul secolului al XIX-lea. În anul în care Eminescu abia văzuse lumina zilei, 1850, Munch era socotit drept cel mai semnificativ poet al Norvegiei. Au urmat, ceva mai târziu, Ibsen – Bjørnson, iar poetul norvegian a trecut în planul al doilea. Într-o epocă a unui realism crud, urmată de cea a unui naturalism și mai crud, necruțător și peste marginile estetice de înțelegere ale poetului Munch, poetul ajunge să se retragă în anii din urmă într-o hamletiană Danemarcă, hrănindu-se cu ceea ce ar fi putut să fie vioara întâi, dar n-a fost.

Totuși, el a rămas în istoria literaturii danezo-norvegiene, un reprezentat de seamă al acesteia. Nefericirea produsă de apariția unui Ibsen ori Bjørnson se va continua și după moartea acestuia, căci numai câteva ecouri din lirica lui Munch s-au păstrat peste timp: o poezie pusă pe muzică, precum și cântecul său studentesc *Helligt er Studentens Kald* [Studentenlied Helligter Studentes Kald (Heilig ist das Studentendasein)] – *Cântec studentesc Helligter Studentes Kald* (sfântă este viața de student)], în legătură cu ceremoniile de înmatriculare de la Universitatea din Oslo.

Dăm mai jos principalele creații ale lui Andreas Munch, în ordinea lor cronologică: 1837, *Cântăretul* [Der Sanger]; 1848, *Poezii, vechi și noi*; 1849, *O lună de miere în Hardanger*; 1850, *Poezii noi*; 1852, *Tristețe și Mângâiere*; 1855, *O seară la Giske*; 1855, *Donna Clara*; 1857, *Lord William Russell*; *Poezii și narațiuni, mai vechi și mai noi*; 1861, *Ultimele poezii*; 1861, narațiunea istorică-romantică: *Fata din Norvegia*; 1865, *Poza lui Isus. Coroană de poeme după o legendă romană*, 1873, *Poezii alese*, 1874, *Amintiri din copilărie și tinerețe*; *Mama și fiul*; 1875, *Fjeldsøen*.

Pentru o înțelegere adecvată a misteriosului danez, dar și a conjuncției acestuia cu Eminescu, dăm mai jos pasajul explicativ al lui Helmuth Frisch, cu precizarea că titlul poeziei *Fiord norvegian* este în daneză (*Et Fjeldvand*) și face parte din volumul I al operelor poetului danez, dar fiindcă Eminescu a transcris poezia

în limba germană, a fost evident că nu cartea daneză, ci o traducere încă neidentificată a fost sursa directă.¹

Și cum autorul *Surselor germane...*, după cercetări minuțioase, nu găsește în nici unul dintre volume poezia, *A devenit tot mai mult probabil ca și de data aceasta, poetul a dat peste versurile respective într-o gazetă, ceea ce, în sfârșit, s-a confirmat. Sursa este un foileton al cunoscutului scriitor berlinez Emil Kuh, redactor între altele și la „Augsburger Allgemeine Zeitung” [Ziarul general de Augsburg]. În foiletonul amintit al ziarului vienez, criticul se ocupă de poezii Paul Heyse și Wilhelm Jordan, ale căror opere epice le prețuiește, în opoziție cu opera lor lirică despre care formulează în prima parte a studiului său anumite rezerve și, ca exemplu al unei poezii lirice prin excelență, prezintă în partea a doua versurile lui Andreas Munch.² Iată poezia și traducerea ei în limba română:*

EIN GEBIRGSSEE³

*Ich saß auf einem kleinen Boot am Abend
Auf einem jener tiefen stillen Seen,
Die wie ein tränenglänzend Auge liegen
Dort zwischen Norgesfjelden. Leicht und labend
Lag um den dunklen Strand der Abendhimmel
Und senke sich ins klare Naß hinab.
So schien der Kahn leicht aufgehängt zu schweben
In einem Luftmeer, ohne sichern Grund,
Unendlich tief nach unten und nach oben,
Wie in dem weiten Raum das Erdenrund.
Und nicht ein Vöglein kam herbeigeflogen,
Der Abendstrunde singend sich zu freu 'n.
Nicht ist romant 'scher Klang vom Fjeld gezogen.
Aufhellen Schwingen, wie im Schweizerlande;
Denn nur der Einsamkeit lautlose Sprache
Ist Eigentum norweischen Gebirgs.
Die stummen Schiffer senkten ihre Ruder
Geräuschlos in die kalten⁴ Wellen.⁵*

FIORD NORVEGIAN

*Într-o luntre ședeam pe când seara cădea
Pe unul din cele lacuri adânci și liniștite,
Ce se află, ca un ochi lăcrimat
Acolo printre munții norvegieni. Liniștit și răcoritor
Stătea deasupra malului întunecat cerul vesperal
Și se scufunda în al apei cleștar.
Așa luntrișoara, ca și cum ar fi fost ușor suspendată, plutea
Pe-o mare de aer, fără fund solid,
Infinit de adâncă în jos și în sus,*

¹ Helmuth Frisch, *op. cit.*, II, p. 134.

² *Ibidem.*

³ *Un lac de munte sau Iezer.*

⁴ În mss. Eminescu pune o virgulă.

⁵ În mss. Eminescu menționează la sfârșitul poeziei numele poetului: *Andreas Munch*. Aici se regăsește și versul *Webt Uns da der Mond den Glorienschein um die Locken/ des jungen Titanen* [Și mișcă, iată, luna lucirea-i glorioasă în jurul pletelor tânărului titan.].

Ca globul terestru în vidul astral.
Și nici urmă de păsărică care să zboare,
Doinindu-și aleanul la ceas de-nserare.
Nici urmă de sunet romantic care să vină din câmpie,
Pe-aripi de lumină, ca-n țara elvețiană;
Căci, doar mutescul limbaj al singurătății
Este proprietatea munților norvegieni.
Pescari taciturni își lasă-ncet vâslele
În valuri strălimpezi, amuțite și reci.

FIORD NORVEGIAN

Într-o luntre ședeam pe când seara cădea
Pe unul din cele lacuri adânci și liniștite
Ca un ochi lăcrimat era lacul adânc,
De un câmp de narcise-mprejur străjuit.
La malul discret, acel cer vesperal
Scufundat îmi părea în al apei cleștar.
Plutea luntrișoara pe un val suspendat,
Pe-o mare de aer fără fund conturat,
Infinit de adâncă în sus, dar și-n jos,
Ca globul terestru în vidul astral –
Și nici urmă de pasere care să zboare,
Doinindu-și aleanul la ceas de-nserare,
Nici urmă de sunet campestru, romantic,
Pe-aripi de lumină, ca-n țara helvetă.
Doar mutescul limbaj al singurătății
Îl cunosc, cât cuprinzi, munții Norvegiei.
Pescari taciturni își lasă-ncet vâslele
În valuri strălimpezi, amuțite și reci.

(Apud Mihai Eminescu, *Opere*, XV, Ediția Academiei Române, p. 756. Trad. Leonard Gavrilu.)

Până a lua în discuție *Fiord norvegian* să facem precizarea că poezia apare copiată în manuscrisul 2285 la fila 124v., că la sfârșitul ei Eminescu notează numele autorului, *Andreas Munch*, subliniindu-l, după ce imediat sub versul ultim trage o liniuță de delimitare, iar la final încheie pagina cu două versuri pe care le scrie în continuare: *Webt Uns da der Mond den Glorienschein um die Locken des jungen Titanem* [Își mișcă iată luna lucirea-i glorioasă în jurul pletelor/ Tânărului Titan], versuri al cărui mister nu l-a dezlegat nimeni până la Helmuth Frisch.

Era vorba, așa cum am arătat mai sus, de foiletonul lui Emil Kuh, în care acesta dă un exemplu din poezia lui Wilhelm Jordan, spunând: *In den Stücken der Sammlung, welche einen polemischen Charakter tragen, z. B. in der schon erwähnten „Epistel, bewährt sich Jordans fubkelende Sinnlichkeit, verbubden mit dem straffen, an Ringelenke mahnenden Versbau, auf siegreiche Art.* [În piesele culegerii ce posedă un caracter polemic, de exemplu în deja pomenita „Epistolă”, se confirmă, într-un mod triumfător, sensibilitatea sclipitoare a lui Jordan, legată de construcția rigidă a versurilor, amintind articulații de luptător].¹

¹Helmuth Frisch, *op. cit.*, II, p. 135.

Fragmentul de poezie pe care-l dă criticul german imediat după ce spune: *Prezint aici câțiva anapești rimați*¹, adică nimic mai mult decât atât, iar contextul versului mai sus copiat de Eminescu este acesta:

*Cântecul său (al lui Goethe) emoționează și astăzi fermecător, când
poetul cântă, cum o strălucire liniștită
A lunii naște în el o nostalgie, izbăvit
să se topească în lume.
Pentru că ne izbăvește de vrajba grozavă ducându-se înapoi
la cultul naturii al străbunilor,
Își mișcă iată luna lucirea-i glorioasă în jurul pletelor
Tânărului Titan.
Dar un pitic se luminează singur cu razele lunii
în cele mai grațioase versuri.
Acesta nu este o versiune profetică, aici apare
la vedere doar un visător.
Ce susură cu simțire lira lui Goethe, ne arată
marele eliberator,
O cântare plictisitoare, ca așezată cu picioare pe valțuri – o reprezintă
versurile lui Schmidt, Schulzen, Müller și Meyer.
Puterea cântecului, ca un cadou rar, este dăruită
numai conducătorilor aleși,
Când soarta popoarelor, se înnoadă moartea și
nașterea de două generații omenești.
Vizita unui cântec este o binecuvântare – căutarea unui
cântec, fiind zadarnică, este un blestem;
Nici talentul și geniul nu-l găesc niciodată; chiar și profeții
îl pot numai trăi.*

În contextul de care vorbeam mai sus, este cu totul explicabil de ce Eminescu notează doar versurile care i-au surâs în cu totul alt mod decât restul fragmentului citat de Kuh, ca poet care-și plănuise viitorul volum cu titlul *Lumină de lună. Versuri lirice*, dar și ca unul care a zugrăvit luna și lumina ei misterioasă peste care tronează pe întreg universul pământesc: nu luminând ca să descopere, așa cum se-ntâmplă la lumina orbitoare a soarelui, ci dimpotrivă, adâncind misterul fenomenelor pământești² or, poleind în noapte chipurile îndrăgostiților.

Din mulțimea acestora, dăm mai jos drept semnificative doar versurile din *Scrisoarea I*, căci ele panoramează întreaga jumătate a Pământului, noaptea, iar poetul știe să strângă obiectivul său iluzoriu care ajunge până la frunțile pline de gânduri, cu ricoșeuri asupra faptelor omenești:

*Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii bolții luneci
Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci;
Mii pustiuri scânteiază sub lumina ta, fecioară,
Și câți codrii-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!*

¹ *Ibidem.*

² Vezi Lucian Blaga, *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii...*

*Câte țărături înflorite, ce palate și cetăți,
Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți!
Și în câte mii de case lin pătrunsa-i prin ferești,
Câte frunți pline de gânduri, gânditoare le privești!*

Cum să nu rețină atunci Eminescu un vers care aduce atâta strălucire capului unui geniu? Și pe deasupra, unuia ca Goethe, căci despre el este vorba, creator aparte și de substanță, pe care-l admira și din care tradusesse¹ cu atâta măiestrie în 1873.

Ceea ce-l interesează pe Eminescu, însă, este fragmentul poeziei *Fiord norvegian*, pe care-l copiază în întregime în manuscris, căci el are în păienjănișul ideii, fiorul unei lirici autentice. În opinia noastră, creația aceasta a cărei temă aduce aminte de *bețivul Li Tai Pe*, (așa cum însuși se numește într-o poezie poetul-chinez²), care sub influența vinului atât de mult slăvit în lirica sa, după ce adoarme o vreme în barcă, plimbându-se singur pe lacul imens și undele lacului se liniștiseră, trezindu-se, se apleacă să prindă luna reflectată în apă.

Aici, în lacul dintre munții Norvegiei, în care Andreas Munch surprinde aceeași atmosferă încremenită a unui lac de munte, atmosfera este una pe placul poetului român, îndeosebi prin versurile atât de sugestive:

*Liniștit și răcoritor
Stătea deasupra malului întunecat cerul vesperal
Și se scufunda în al apei cleștar.
Așa luntrișoara, ca și cum ar fi fost ușor suspendată, plutea
Pe-o mare de aer, fără fund solid,
Infinit de adâncă în jos și în sus,
Ca globul terestru în vidul astral.*

/ Este vorba din nou de rezonanța între sufletele a doi poeți, prin care imaginarele lor „vase comunicante” străbat spații oricât de mari, apropiindu-se. Dar, oricât de mult s-ar chinui cineva să facă o apropiere între poezia lui Andreas Munch și *Lacul* lui Eminescu, paralelismul va eșua. E vorba aici numai și numai de concordanțele afective a doi poeți care prin propria structură (în cazul nostru cântăreți aplecați spre natura înconjurătoare) se întâlnesc în punctul comun al aceleiași opere, fără să știe unul de celălalt.

Prin urmare, o delimitare trebuie făcută între lirica norvegianului și cea a poetului român: dacă în lirica primului verbul care substanțializează este caracteristica lui *a zugrăvi*, la Eminescu natura redă atmosfere, nu doar imagini (adesea participă însuflețind cuplul îndrăgostiților), așa încât verbul reprezentativ al poeziilor acestuia este *a trăi*.

¹ Vezi în volumul prezent, *Hochzeitlied* [Cântec de nuntă], la capitolul dedicat lui Goethe.

² Li Tai-pe, Li Tai-Po, Li Po sau Li Bai, cum i s-a spus, născut în anul 701 și decedat în 762, alături de Du Fu, este unul dintre cei mai mari și cunoscuți poeți lirici ai Chinei din Dinastia Tang (618-907). Se naște în provincia central-chineză Gansu (capitala Lanzhou), unde fusese exilat bunicul său. Când copilul va împlini vârsta de cinci ani, familia se va muta în provincia Sihuan, unde va primi influențe confucianiste și taoiste. În anul 742 va ajunge poet de curte al împăratului Xuánzō. Împreună cu alți poeți ai curții vor fi recunoscuți drept *cei opt poeți de la cârciumă*. Se va împrieteni cu Du Fu, după ce va fi izgonit de la curtea împăratului. Alternând realitatea cu visul, poetul a compus aproximativ o mie de poezii, în care cântă natura, dragostea și vinul, nelăsând la o parte năravurile nobilimii.

◆ CONSTANTIN CUBLEȘAN

***George Coșbuc -
portrete în epocă***

Conografia istoriei literare ni-l înfățișează pe George Coșbuc, de obicei, prin după portrete, devenite de-acum clasice: cel dintâi ne arată un om la vârsta maturității, cu o privire fixată undeva în depărtare, cu o frunte înaltă și cu barba ascuțită peste care se așază mustățile bogate, ușor pleoștite peste gură. Cealaltă imagine, este asemănătoare, atâta doar că fotografia este luată din semi-profil, poetul având capul acoperit cu o pălărie cu boruri largi. Desigur, alte fotografii îl înfățișează în grupuri de prieteni – scriitori sau doar cunoscuți, apropiați – dar imaginea poetului este cu mult mai complexă și mai impunătoare în realitate, așa cum se împlinește ea din fragmentele memorialistice ale contemporanilor săi. Sunt, îndeobște, consemnări ale stărilor sufletești, ale profilului moral, ale atitudinilor sale în diverse împrejurări. E bine să cunoaștem aceste imagini pentru că, așa cum spunea Liviu Rebreanu, „Cunoscând omul, ajungi să iubești mai mult pe poet și, iubindu-l, să-l înțelegi mai bine” (*Amalgam*, 1943). Dacă Iosif Vulcan cerea, imediat după moartea lui Eminescu, să se adune toate mărturiile posibile despre marele poet, pentru a-i putea reconstitui biografia, aceeași datorie o avem și față de George Coșbuc, apropiindu-ni-l din imaginile care l-au impus în epocă, dincolo de opera care a fost considerată, încă de pe atunci, nemuritoare: „Veacuri vor trebui să treacă – spunea B. Nemțeanu, în *Scena*, 1918 – până ce literatura românească să recapete un Coșbuc”. Era o exaltare, rostită la dispariția poetului, dar aceste vorbe conțin, totuși, aprecierea pe care conștiința critică a consemnat-o în timp. „Coșbuc a fost adevăratul și poate singurul poet al pământului și neamului românesc cel etern – spune G. Ibrăileanu (*Note și impresii*, 1920) – așa cum a rămas dedesubtul schimbărilor și al furtunilor aduse de vremuri (...) Coșbuc a fost un scriitor rar, un scriitor unic în întreaga literatură a vremurilor de azi”.

Una dintre cele mai expresive și mai fidele descrieri ale chipului poetului, ne-a lăsat-o George Murnu: „Îl văd și acum întreg înaintea ochilor mei. Înfațișare cu totul simpatică și originală. Fața lui era încondeiată cu trăsături viguros semnificative. Bătea la ochi fruntea înaltă, senină, boltită: scaun larg, deplin încăpător pentru sălășluirea lumii lui bogate de gânduri și închipuiri. Ochii lui, plini de blândețe și sclipitori, scânteiau de inteligență fină și ironie inofensivă. Nările-i dilatate păreau că veșnic aspiră și ard după lucruri nălucite. Buzele moi, prelungi și pline vesteau nesfârșita-i bunătate și dragoste pentru viață și oameni, comunicativitatea caldă din grai a unui suflet încrezător și expansiv, nebiruit de adversitățile soartei, ca și sufletul poporului din care făcea parte (...) Nepractic cum era, dezinteresat și idealist, până la lepădarea de sine, și deci nepregătit îndestul, dezarmat în fața greutăților ce întâmpina mai ales acum treizeci de ani un scriitor, el din greu își câștiga pâinea de toate zilele, și a fost o vreme când a cunoscut din belșug amarul mizeriei (...) Ca om, în genere, poate sluji drept pildă de cinste și bunătate, ca român și patriot nu e mai puțin vrednic de laudă (...) El a fost unul din apostolii contopirii sufletești a neamului” (În *Cele trei Crișuri*, 1928).

Încă din școala de la Năsăud, feciorul preotului Sebastian Coșbuc din Hordou, se distinge prin învățătură și comportament. „Cu fața palidă – și-l amintește Virgil Șotropa (*Arhiva Someșană*, 1926) – ochii expresivi și zâmbetul melancolic, trăda încă de atunci pe poetul adânc gânditor pe care aproape întotdeauna îl vedeai și îl găseai sau notând, sau citind scriitori vechi și noi”. Dr. Leon Scridon, absolvent și el a Școlii Năsăudene, își amintește că „era un elev foarte bun la limba română, germană, istorie și

geografie”, iar în elevul Coșbuc, „nu era nici un gram de mândrie, era simplu, sincer, era în el un nobil sentiment de demnitate și finețe. Ținea foarte mult la omenie și înconjura societatea copiilor răi”. Se ținea în expectativă față de distracțiile banale ale elevilor. „Venea în mijlocul nostru – menționează același – când serbam «ziua onomastică» a vreunui coleg, când închinam cu bere de la izvor din fabrica de bere din Năsăud și cu vin curat dar acrișor din comuna săsească Dumitra” (**Omagiu lui George Coșbuc**, 1926). Încă de pe atunci începuse a scrie versuri. În clasa a IV liceală compusese deja vreo 160 de „poezioare lirice, de câte două strofe, fiecare strofă de câte patru versuri (...) pe care le-a cetit în ședințele societății «*Virtus romana rediōiva*»” (Iuliu Bugnariu, în *Arhiva Someșană*, 1926). Era atât de apreciat încât i s-a încredințat a scrie, „după arătările lui Sandu Manoliu, *Imnul școlii normale din Năsăud* (...) pentru care prof. Al. Ionescu-Batăș a compus muzica” (C. Săteanu. în **Mușchetarii literaturii române moderne**, 1939). Referindu-se la acea perioadă în care începuse a scrie versuri, George Coșbuc îi spune lui I. Peltz, dându-i sfaturi practice: „de copil am început să versific. Noaptea mai mult eram treaz și chiar când dormeam visam că scriu... Mă sculam adesea, aprindeam lumânarea și puneam pe hârtie tot ce-mi trăsnea prin cap. Dar și învățam. Te sfătuiesc să faci la fel. Ca să ajungi să fii tu, e nevoie să știi ce-au fost ceilalți – înaintașii. E nevoie să cunoști și ceea ce izbutesc scriitorii vremii tale” (**Cum i-am cunoscut**, 1964). În final, când și-a încheiat învățătura la Năsăud, la bacalaureat „a îmbrăcat întâia oară fracul și jobenul, care sunt, pentru absolvenții liceului – după tradiția păstrată” (Liviu Rebreanu, **Amalgam**, 1943). În 1884 se înscrie la Universitatea din Cluj – o scurtă studenție (de un an și jumătate). „Pe atunci – relatează dr. Leon Scridon – citea din literatura germană pe Schiller, Goethe și poeziile lui Petöfi traduse în limba germană, iar în biblioteca Universității, îndeosebi în lunile de iarnă, răsfoia cărți și reviste care se potriveau cu înclinațiile sale literare, urmând totodată și indicațiilor profesorului de limba și literatura română Grigore Silași (...) Tot la îndemnul acestui profesor a tradus din nemțește poezia **Zlatna** de Martin Opitz, pe care a publicat-o în *Tribuna* din Sibiu”.

Colaborarea cu Slavici la Sibiu începe sub semnul, oarecum anecdotic, al anonimatului celui ce a trimis poezii din Cluj sub semnătura Boșcu. „Într-una din zile – povestește Ioan Slavici – am primit la redacție, pentru «*Foița*» *Tribunei*, un manuscris, curat și citeț, o snoavă versificată (...) Mi-a plăcut snoava, am publicat-o și mi-am aprins paie-n cap (...) După trecerea unui timp oarecare m-am dus la Cluj, ca acuzat într-un proces de presă”, în cancelaria avocatului Coroianu, tânărul Iuliu Maniu „care-și făcea practica în ale avocaturii (...) a dat cu socoteala că e vorba de Gheorghe Coșbuc, feciorul popii de la Hordou”. În scurtă vreme a fost chemat în redacția *Tribunei*, unde s-a dovedit nu numai conștiincios ci și extrem de productiv în privința creației poetice. Mergea la redacție „cam deodată cu mine – continuă Ioan Slavici – N-avea nevoie s-o facă (...) Stăteam așa numai noi doi până la opt, și dimpreună cu ceilalți până la douăsprezece (...) Căzuse și el în boala de care au suferit Eminescu și Caragiale: când intrai cu el în vorbă despre chestiuni de tehnică literară, nu-i mai era nici foame, nici sete, nici somn, se pierdea cu desăvârșire el însuși pe sine (...) Mai suferea și de altă boală a lui Eminescu și a lui Caragiale: era doritor de a-și întinde cunoștințele, și când se pornea pe citite, nu-l mai puteai urni din loc” (**Amintiri**, 1924). Curând a devenit foarte cunoscut și foarte prețuit de toți cititorii din Ardeal, care îi învățau poeziile pe de rost. Dorind neapărat să-l cunoască, G. Bogdan-Duică, pleacă de la Brașov la Sibiu unde îl întâlnește pe G. Coșbuc „la o cofetărie unde G. Barițiu venea să-și ia cafeaua (...) Lui Coșbuc îi plăcea moșul, care tremura «filigeanul» până la gură (...) Seara m-a chemat la masă, la cină. Mirarea mea! Nu mai uit cina aceea, din casa lui Popa Necșa, unde Coșbuc se afla în gazdă, cu casă și masă. O odăiță cu două ferești spre stradă, puțină mobilă; vecin, Dordea cel tăcut și fără interese literare; gospodina, însă, femeie harnică. Intrând, găsim pe masă o jumătate de drug de salam gros și moale, o farfurie plină cu ridichi, o pâine, sarea, două cuțite și două halbe de bere. «Astea de început, ca să nu înghițim în sec. De-aici mergem aiurea»” (**Luceafărul**, 1919). La Sibiu, George Coșbuc își afla numeroase „muze” care să-l inspire pentru poeziile sale publicate în *Tribuna* („slujnicuțele cu mijloc puternic și brațe rotunde sau fetele pe care le-a cunoscut la hora de duminică din Mărginimea Sibiului /.../ domnișoarele zvelte de pe străzile Sibiului

care corespundeau mai mult imaginii femeii ideale din cărțile de lectură”. Ana Marie Weber arată că „pentru poezia «Numai una!» tânărul poet s-a lăsat inspirat de o frumoasă săsoaică”. Despre ea povestește poetul, în 1904, la restaurantul „Carul cu bere” din București, în prezența unor prieteni: profesorul Lupaș, Octavian Goga, Ilarie Chendi, Șt.O. Iosif: „Voi știți cine m-a inspirat pentru această poezie? – Aflați deci că a fost o fată din Sibiu. Am văzut-o zilnic mergând la școală. Dimineața când mă grăbeam spre redacția «Tribunei», o întâlneam când ieșea din casa de pe colțul străzii Cislădie. Am urmărit-o des, deoarece îmi plăcea trupul ei zvelt și părul ei bogat și frumos. – Dacă nu mă înșel a fost fiica unui cunoscut chirurg și se numea Gretchen. În poezia mea am desprins-o din mediul orașului și am strămutat-o în lumea satului nostru pentru a o immortaliza în arta noastră populară” (**George Coșbuc în amintirile contemporanilor**, 2007). Despre descinderile frecvente ale poetului în satele din preajma Sibiului, pentru a asista la hore, vorbește și Ion Munteanu: „Tot timpul când nu scria, hoinărea pe la periferiile Sibiului (...) Ori de câte ori era timp frumos se ducea pe la Săliște, Gura-Râului, Avrig, unde petrecea cu feciorii la horă jucând cu ei în rând și pentru că striga frumos la horă, era poreclit «Strigătorul»” (*Acțiunea*, 1938). În acea perioadă „Coșbuc avea vreo douăzeci de ani. Statură mijlocie, îmbrăcăminte sărăcăcioasă, barba care creștea nesupărată de bărbier, mustăcioara ce sta cum îi plăcea, fața destul de palidă, ochii însă, ochii erau de poet! Mari, scânteietori și de-o bunătate și veselie de copil” (I. Russu-Șirianu, *Lucafărul*, 1905). La Năsăud se sustrăsese ordinului de recrutare. Ar fi trebuit s-o facă. „Era numai o formalitate – își amintește Ioan Slavici – urma să se prezinte pentru ca să fie declarat «untauglich», adică lipsit de cuvenitele destoinicii pentru serviciul militar. Medicul de la Năsăud, care-l cunoștea bine, era adică de părere că el suferea de un neajuns al inimii (...) ne-am pomenit (la Sibiu, n.n., Ct.C.) cu un nou «Befehl» de la Năsăud: deoarece nici de data aceasta nu se prezentase, Gheorghe al nostru era îndrumat să se prezinte la cercul de recrutare din Sibiu (...) l-am dus la Sibiu, s-a prezentat la cercul de recrutare de aici, unde a fost declarat prea șubred pentru serviciul militar./ – Are nevoie de stimulente pentru inimă, dacă e vorba să lucreze, mi-a răspuns medicul militar, dar poate să ajungă la adânci bătrânețe, dacă nu va abuza de stimulente./ N-a ajuns la adânci bătrânețe, dar dintre aceia în mijlocul cărora trăise la Sibiu abia unul-doi mai trăiau când a murit el” (**Amintiri**, 1924).

Cel care a insistat să treacă munții, la București, a fost Titu Maiorescu. Odată ajuns, trebuia să-și afle o slujbă din care să trăiască. Cel ce l-a sprijinit în continuare a fost *ministrul*: „intrase în favoarea d-lui Titu Maiorescu. Ajunsesse chiar în slujbă: ajutor pe lângă *arhitectul* ministrului de instrucție publică./ Poetul Coșbuc ajutător pe lângă un inginer! (...) Vorba e că poetul nostru avea leafă (aproape 200 lei) și-i da mâna să strige el «țal» când ne duceam pe la Anton și Șerbănescu din Blănari. Anton ținea în strada Blănari un «birt economic» (...) în «iconomicul» lui «birt» era restaurantul, casina și cercul nostru literar (...) lua în serios «slujba». Se ducea pe la minister și lucra. Ne spunea că e ocupat cu întocmirea unui tablou statistic (...) la urmă de tot i-a lăsat în plata Domnului: nouă luni n-a mai dat pe la minister. În primele luni i-au adus să subscrie statul (de leafă) acasă, dar cum îl găseau anevoie, chestia s-a sfârșit” (I. Russu-Șirianu). Ducea o viață de boem. Își găsisse locuință pe strada Plantelor, unde l-a vizitat V. Cioflec: „Casa n-avea număr. Unul dintre noi a cunoscut-o. Printr-un gang, pavat cu pietre lătărețe, cum era ograda hanurilor de odinioară, intrăm și vrem să tragem clopoțelul. Clopoțel nicăieri, iar geamurile de la intrare erau lipite cu hârtie, nu puteai să zărești înăuntru nimic. Către curte, casa mai avea o aripă, luminată de două părți cu câte-o lampă (...) un bordei stropit cu flori, un palat de om sărac – și în fața lui două găini care ciuguleau... Curând se deschide ușa și iată-l pe badea! Înalt, uscățiv, tânăr, ne privește cu reală blândețe (...) ne întinde mâna, când dreapta, când stânga./ – Până acum n-am primit încă vizite în papuci?! Să vedem și eu cum o fi!” (*Lucafărul*, 1905). Curând a intrat în cercul scriitorilor bucureșteni și a început să frecventeze locantele, dar și redacțiile revistelor în care publica. La „Oteteleșanu”, când a intrat prima dată și s-a așezat la o masă „ca un simplu client./ Patronul localului, care nu-l cunoștea, se apropie de el și-i spuse:/ – Poftiți la altă masă, aici e masa poezilor!/ – O să mă primească și pe mine! răspunse Coșbuc cu modestie. Fac și eu poezii câteodată” (Victor Eftimiu, *Akademios*, 1955). La „Terasă” se adunau scriitorii

și artiștii, toată boema capitalei și cu toții își aveau locurile, mesele și scaunele lor. Dar mai ales îi plăcea la „Carul cu bere”, unde se întâlnea seara cu Delavrancea, Vlahuță, Caragiale. Lucra în redacția revistei *Vatra*, pe care o fondase și care se tipărea cu sprijinul Librăriei „Sfetea”. Lucra „într-un birou modest, străjuit de o masă cu două scaune și o canapea de piele roasă (...) Nu prea înalt, cu obrazul tras, cu chelie și cu bărbuța ascuțită, blondă-închis, cu ochii calzi, în care parcă se topea toată mierea soarelui de afară, modest și prietenos.” Când primea vizita vreunui poet care îi aduce manuscrise „chipul lui Coșbuc se ilumina și un zâmbet prietenos îi înflorește în colțul buzelor” (Spiru Hasnaș, *Pagini dunărene*, 1956).

În 1895 se căsătorise cu fiica librarului Sfetea. „Era prieten cu fratele meu – își amintește Elena, soția poetului – Într-o seară l-a invitat la masă. Când ne-a prezentat, Coșbuc nici nu s-a uitat la mine (...) Nunta s-a făcut într-un chioșc mare de verdeață, împodobit cu mii de trandafiri. Așa cum doar în visuri poate fi o nuntă de poet. Și viața ne-a fost frumoasă ca acest chioșc în care ne-am legat sufletele, unul de altul” (Radu A. Sterescu: **De vorbă du d-na Elena Coșbuc**. În *Universul literar*, 1938).

Împreună cu Ion Gorun și Ilarie Chendi scotea revista *Viața literară*. Redacția era în chiar locuința lui Ilarie Chendi, „o cameră spațioasă, întunecată, în strada Enei, peste drum de Biserica Dintr-o Zi” (Victor Eftimiu). Lucra mult, citea și acorda mare atenție traducerilor. „Dădea impresia că este veșnic preocupat de câte o problemă pe care, parcă, o rezolva încetul cu încetul, fără s-o destăinuiească nimănui. Părea absent la toate discuțiile și, totuși, era prezent la ele, judecând după felul cum intervenea cu o vorbă înțeleaptă, menită să aducă lucrurilor o limpezire (...) inspira un deosebit respect pentru modestia și seriozitatea de care dădea dovadă în toată comportarea sa. Contrasta, în felul acesta, izbitor, cu lipsa de sfială a multora, și mai tineri și mai vârstnici, care, trecând pe la masa lui, își luau aere de oameni importanți, deși «operele» sau numai încercările lor, au fost de multă vreme uitate” (Varvara Bogdan, *Magazin*, 1966).

Nu avea succes de critică deși publicul îl venera, citind și recitind (recitându-i) poeziile. Când i-a apărut masivul volum de **Balade și idile** (254 de pagini), nu s-a vorbit nimic nici de poet, nici de poeziile lui. „Nici o gazetă – se indigna Al. Vlahuță – nici o revistă n-a băgat de seamă că apariția acestui inspirat cântăreț al câmpiilor și poporului românesc era un eveniment însemnat, o adevărată sărbătoare pentru literatura noastră. Ba, mă-nșel, Caragiale a scris atunci în *Moftul român* câteva rânduri pline de o sinceră admirație (...) nimic, nici chiar în *Convorbiri literare*. Tăcere pe toată linia”. (Al. Vlahuță, *Lucașul*, 1919).

Între cei care îl admirau cu toată sinceritatea a fost și Spiru Haret, care l-a decorat. În urma acestei decorații a fost invitat la Palat dar în invitație se specifica, în mod special, că trebuia să se prezinte protocolar, adică într-o ținută de gală. Urmare a acesteia, îi scrie lui N. Petrașcu, directorul revistei *Arta și literatura română*, o epistolă cerându-i ironic, sfatul: „Am nevoie de sfaturi. Așa, de pildă, știi, cred că d-l Haret mi-a dat o decorație, nu știu care. E nevoie să fiu cu ea la piept la Palat? Aud că se supără coridoarele Palatului dacă te văd fără decorații pe piept când ți s-au dat” (C. Săteanu, **Mușchetarii literaturii române moderne**, 1939). S-a prezentat, iar regina Elisabeta i-a oferit un ceai. „Coșbuc a gustat din el și apoi l-a lăsat nebăut. Nu-i plăcuse./ Regina văzând că nu mai bea, l-a invitat de câteva ori. În cele din urmă, el i-a spus:/ «Nu pot, maiestate, că e leșie curată”. Desigur, ar fi preferat un vin sau o bere (Radu A. Sterescu).

Lucra intens la traducerea lui Dante în limba română. Avea nevoie de liniște și astfel deseori se retrăgea la Tismana („Vila lui Const. Sfetea de pe valea Tismanei devenea, datorită lui G. Coșbuc, o adevărată casă se creație” – Varvara Bogdan). În acest cadru l-a întâlnit Ramiro Ortiz, care s-a dus special acolo, pentru a discuta cu el despre traducerea **Divinei Comedii**. „În tăcerea solemnă a nopților de vară, adâncurile de umbră care se deschideau în pădure (acolo unde raza lunii călătoare printre vârfurile copacilor nu izbutea să pătrundă prin desul frunziș) lua înaintea ochilor noștri înfățișarea prăpastiei infernale; muntele din față lua forma *sfântului munte* și al Purgatorului și stele sclipind deasupra capetelor noastre ni se păreau a se învârti cu cereasca melodie de care Dante pomenește în *Paradis* (...) În fiecare zi, pe la cinci după prânz, plecam pe jos spre sat. Pe drum, mergând pe lângă malul pârâului cu apă limpede

și șopotitoare, Coșbuc își scotea ghetele din picioare, își sumeca pantalonii și intra cu picioarele goale în apă. Făcea – cum spunea dânsul – *cura lui Kneipp!* Eu rămâneam să mă plimb pe mal și să mă gândesc la Socrate, care, răcorindu-și picioarele în apa Ilissului, discuta cu Criton la umbra agnocaștului. Ajunși în sat, intram la cârciumă (o cârciumă frumoasă și tare curată, cu ferestrele împodobite cu mușcate roșii ca focul!), ceream o oca de vin, pâine și brânză și, țărănește și românește, continuam să vorbim despre Dante (...) Coșbuc, mai cu seamă, era fericit. Ochii-i străluceau de emoție (...) «– Măi, *mare șarlatan* e acest Dante al dumneavoastră! A pus stăpânire pe mine și nu mă lasă! Ce am eu cu el? Și, totuși, îmi place, îmi place, îmi place mai ales pentru obscuritățile lui. Câte lucruri nu sunt în **Divina Comedia!** Dar trebuie să știi cum s-o citești! Comori sunt, nu altceva, *dar ascunse!* Și apoi *cum!* Și lumea crede că se poate citi, așa, ca un fleac oarecare!» (...) Coșbuc era foarte gelos de sistemul lui personal de interpretare a **Divinei Comedii** și mai mult făcea aluzii decât spunea” (Ramiro Ortiz, *Mișcarea literară*, 1925).

Tragicul sfârșit (într-un accident de automobil) al unicului său fiu, Alexandru, de care era deosebit de mândru pentru inteligența lui, a făcut ca George Coșbuc să cadă într-o depresie din care cu greu se putea desprinde. Și, probabil, aceasta i-a și grăbit sfârșitul. „Pe neașteptate – relatează Iuliu Moșil – poetul nostru George Coșbuc, ne-a părăsit pentru totdeauna, decedând în ziua de 26 aprilie /9 mai/ (...) Sfetea îmi spuse că la amiazi n-a mâncat nimic. Soția s-a așezat la masă și în timp ce George se plimba din odaia de mâncare în odaia lui de lucru, deodată soția sa nu-l mai auzi plimbându-se. Se sculă, îl căută și-l găsi căzut pe un fotoliu în nesimțire. Chemă servitoarea, îl strigară, îl scuturară, dar zadarnic... poetul își sfârșise firul vieții fără nici o suferință; o apoplexie cerebrală, constată doctorul” (*Gazeta Bucureștilor*, 1918). Funeraliile au avut loc sâmbătă, 28 aprilie 1918. La casa din str. Plevnei, nr. 48, unde locuia de mulți ani familia Coșbuc, s-au adunat, la orele după amiezii, o lume imensă. După slujba religioasă au vorbit prof. univ. dr. Ion Bogdan, din partea Academiei, prof. univ. dr. Badea Mangâru, din partea Ministerului Instrucțiunii Publice și a Cultelor și Gala Galaction din partea Casei Școalelor și a Bisericii. „La orele 4.50 cortegiul funerar a pornit la Cimitirul Șerban-Vodă (Belu). În momentul pornirii tristului cortegiu din curtea casei, unde poetul a gândit și a creat multe, mari și minunate opere, cerul însuși s-a cernit de tot, fulgere și trăsnete despicau norii și torente de ploaie se revărsau din cerul ce însuși plângea pierderea marelui nostru poet” (Iuliu Moșil). L-au condus pe ultimul drum Ioan Slavici, D. Onciul, I. Bianu, D. Pătrășcanu, I. Dobrovitz, Gh. Bogdan-Duică, C. Roman, Dumitrescu Bumbăști, I. Moșil și numeroase alte personalități ale vieții publice, alături de reprezentanți ai grănicerilor năsăudeni. „Lume multă, multă; studenți, studente, liceeni puzderie, câțiva dintre artiști. Academia în păr și familia. Strada arhiplină (...) Îți venea să te pierzi în cea mulțime anonimă” (Lola Teișanu, *Unirea*, Blaj, 1918). Mormântul poetului George Coșbuc „e așezat tocmai asupra Văii plângerii, lângă aleea care trage un cordon de pietriș între cartierul bogaților și al săracilor. E adevărat că azi acea demarcație nu mai există, fiindcă, de nevoie, bogații au venit peste săraci și săraci s-au furișat și se furișează mereu dincolo de bogați./ E un mormânt ca oricare altul (...) O bancă, o candelă, flori roșii pe mormânt, udate de vreme și un mănunchi de flori albe, aduse și lăsate lângă cruce în ziua aceea... Nu e nici un copac mai măricel care să umbrească mormântul lui Coșbuc. Un pui de stejar ar trebui sădit alături, care din an în an să ajungă stejar și să umbrească larg odihna celui ce, în grădina literaturii românești, a avut mai mult și mai deplin trăinicia, portul mândru și freamătul sfânt al stejarului” (Gala Galaction, **Oameni și gânduri din veacul meu**, 1955). Consemnarea datează din 1918. Între timp, mormântul lui George Coșbuc a fost strămutat aproape de cel al lui Mihai Eminescu.

Și cum e firesc, în încheierea acestor rememorări, se cuvine să punem cuvintele unui alt mare scriitor, coborât din zona Năsăudului pentru a urca piscurile literelor românești, Liviu Rebreanu, care scrisese în 1918: „Eminescu sau Coșbuc? Se pune deseori întrebarea. Dar răspunsul e simplu: Eminescu și Coșbuc. Pot sta prea bine alături. Se deosebesc atât de mult, încât se completează. Ei doi dau fața și sufletul poeziei românești de până acum” (*Lumina*, 1918).

◆ IOAN VOICU

Aron Cotruș, la New York

Spre deosebire de Lucian Blaga, care nu a fost niciodată la New York, poetul „beat de depărtări”, ardeleanul Aron Cotruș s-a aflat în marea metropolă americană în mai multe rânduri.

Cu toate acestea, mărturiile despre prezența sa în orașul american sunt cu totul modeste, iar opera sa este aproape inexistentă în marile biblioteci publice new-yorcheze. Un prea puțin cunoscut „Who’s Who in Romanian America”, apărut la New York în 1976, sub egida asociației American Institute for Writing Research, Corp., informează sec că poetul Aron Cotruș s-a născut la 2 ianuarie 1891, în satul Hașag din județul Sibiu.

În legătură cu biografia lui se menționează doar faptul că și-a făcut serviciul militar în armata austro-ungară înainte de primul război mondial, iar apoi a intrat în legiunea românilor transilvăneni.

Pentru perioada 1935-1944 este amintită activitatea sa diplomatică, semnalându-se prezența sa, ca atașat de presă, la Varșovia și Madrid. Fără a oferi date precise, mica notiță biografică se încheie cu o semnalare fără alte explicații a faptului că, după cel de al doilea război mondial, Aron Cotruș a rămas în Spania, iar apoi a emigrat în Statele Unite ale Americii.

Activitatea sa literară este ilustrată prin citarea a șase volume de versuri: „Printre oameni în mers” (1903); „Rapsodie valahă” (1940); „Rapsodie dacă” (1942); „Drumuri în furtună” (1950); „Poemas” (în spaniolă 1951); „Între Volga și-ntră Mississippi” (1956).

Această scurtă notiță bio-bibliografică este însoțită de fragmente din poemul „Străină străinătate”, reproduse în limba română pe care le reluăm și noi.

„Străină străinătate /Rai cu porțile-ncuiate... /Vai de cine-n ele bate /Cu răni grele, nelegate.../ Străine cu chip de sfânt/ Tu mă-ntrebi de ce tot cânt/ Cu privirile-n pământ /Și cu zâmbet trist și frânt.../...Îmi cânt țara dintre ceți, /Că dacă n-aș ști cânta/ Fruntea mi s-ar înnopta Plânsetul m-ar...sugruma /Inima mi s-ar seca...”

Această scurtă și lacunară notiță bibliografică este tot ceea ce poate găsi cititorul american în lucrările de referință apărute la New York. Este o stare de lucruri nedreaptă, mai ales dacă reținem aprecierea unor critici străini, potrivit cărora Aron Cotruș este socotit „cel mai mare poet epic al latinătății”, calificare ce nu-și găsește oglindirea corespunzătoare în lucrările de referință apărute la New York.

Această nedreptate va bate cu siguranță în retragere pe măsura revalorificării, în țara noastră, a operei marelui poet care a fost Aron Cotruș, acțiune strălucit declanșată prin excelenta monografie „Resurecția unui poet, Aron Cotruș”, apărută la București în Editura Minerva (1981), sub semnătura distinsului istoric și critic literar Ion Dodu Bălan.

Din această monografie aflăm, între multe altele, că opera lui Aron Cotruș, apărută în volume, însumează 40 de titluri. Biografia poetului este întregită și ea cu toate elementele caracteristice pentru definirea complexului său drum în viață.

În perioada interbelică, Aron Cotruș a fost la New York, împreună cu soția sa, care, în calitate de acompaniatoare la pian a lui George Enescu, a participat la turneele acestuia în SUA.

În 1956, după o perioadă grea petrecută în Spania, unde fusese consilier de presă pe lângă Legațiunea României la Madrid, Aron Cotruș pleacă în Statele Unite ale Americii, sperând în construirea unei existențe mai bune. Bogata Americă l-a decepționat. A fost părăsit chiar de cei care-l invitaseră să-l onoreze. Se stinge din viață în cea mai mare mizerie, la 1 noiembrie 1961, într-un spital din Long Beach, statul California. A fost îngropat la Cleveland. Se spune că la înmormântarea lui, nespus de sărăcăcioasă, nu a participat decât un singur român, dar se pare că realitatea e cu totul alta.

Din mărturiile despre Aron Cotruș, recoltate cu grijă de Ion Dodu Bălan, rezultă că poetul dorea să se adune de pe drumurile rătăcirii sale prin neagra străinătate și să se reîntoarcă în Transilvania.

Poetul se spovedește astfel: „De pe-o mie de drumuri m-adun și m-adun,/ Galben la față, pleșuv și nebun.../ Cu gândul, cu sufletul ciung/Spre tine Transilvanie, mă întorn, /Ca după un chiot ascuțit și prelung/ De goarnă, de corn, /Ce cheamă și cheamă, de veacuri, mereu, /Și sângere stâncile greu,/ În Carpații-nceputului meu, /În Carpații destinului meu...”

Nu intră în scopul acestor rânduri analizarea operei lui Aron Cotruș. Ne raliem la opinia exegetului său, Ion Dodu Bălan, care, în finalul monografiei amintite, aprecia că Aron Cotruș „rămâne în poezia românească – în ciuda tuturor contradicțiilor din viața și opera sa – un moment de seamă și original, un poet reprezentativ din punct de vedere social și național, un poet care a revoluționat însăși poezia revoluționară românească. Omul Cotruș, cu toate șovăielile și erorile sale ideologice, și-a împlinit dramaticu-i destin departe de țară. Creația lui patriotică și socială, cu un timbru atât de original, intră, însă, pentru totdeauna în constelația marii poezii românești”.

Prezența sa la New York i-a inspirat lui Aron Cotruș un frumos poem dedicat metropolei americane, pe care îl reproducem în Antologia celor mai frumoase versuri, publicate de revista „Flacăra”, atât pentru valoarea sa, cât și pentru faptul că poemul în cauză, practic necunoscut cititorilor lui Aron Cotruș, ar putea atrage atenția unui traducător de engleză care să îl transpună în această limbă, într-o tălmăcire cât mai apropiată de nivelul originalului.

Fiind, poate, unul dintre puținii poeți români de vază care au cântat New York-ul, un interes postum față de tulburătorul său poem-scris/datat New York – 1934, publicat în revista „Gândirea” nr. 7 din 1937 – ar oferi o consolare pentru absența regretabilă, dar, sperăm, temporară, a operei sale din circuitul literar al orașului New York.

New-York!

ori încotro privirile-mi întorc:

pași iuți porniți pe fugă,

vălmășag ce subjugă

și 'n larma buiacă

vrea tânăr, puternic, de-oțel să te facă...

în orice pas: milioane de pași,

sprinteni, crunți,

mărunți,

uriași...

vrere zăludă de fapte flămânde...

în orice cădere: o izbândă

la pândă...

inimi viteze ce nu vreau să sângere...

înfrânt

nu sânt,

daca nu cred în înfrângere...

mii de uitături într'o uitătură...

mii de gânduri într'un gând furtunos ce le fură...

primejdii nu-s când, — cârmaci peste vremi, —

de nimic nu te temi...

de zeci de ori cad, să salt iar, fierbinte,

mai gata de luptă ca înainte...

noi porți se închid,

se deschid

în orișice zid,

ca prin farmec așa,

în fața celui ce știe să vrea...

prăpăstiile, ce larg se cascade,

se'nchid deodată, să răsplătească

pe cel ce știe să 'ndrăznească...

îmi crești în gând, peste gând,

chemând,

fremătând,

mai uriaș, mai puternic de cum te-am visat, —

New-York,
New-York, oraș-împărat !...

cu văz vulturesc,
străfulgerat de furtunoși fiori,
privindu-te mă oțolesc și cresc, —
fantastic ocean de sgârie-nori !...
aripi năprasnice simt că-mi țâșnesc
din suflet și trup,
din apele tale când de tine mă rup...

furtuna de gânduri, dârz mi-o întorc,
spre baia-ți de foc,
de foc și noroc, —
izvor solar și crâncen de-oameni aspri, vii
vulcan de uimitoare clădării,
de-atotputernice puternicii,
New-York, —
New-York !...
(New-York, 1934. —)

Aron Cotruș, al patrulea din stânga, rândul de sus, invitat de onoare la întâlnirea românilor americani (Cleveland, 1956)

Aron Cotruș și Societatea „Doina” din La Cañada (California)

INEDIT

◆ ARON COTRUȘ

Rusie, roșu hău

Deși s-au publicat mai multe antologii dedicate poeziei lui Aron Cotruș – ultima, remarcabilă sub multe aspecte, e cea realizată de Alexandru Ruja în 2019 – au rămas necunoscute destule creații ale poetului transilvan.

Așa e, de pildă, poezia „Rusie, roșu hău”, apărută în revista „Vers” SUA), reprodusă apoi în almanahul revistei *America*, în revista „Gândire și Artă”, din SUA (aici cu titlul trunchiat – Roșu hău) ori în „Cuvântul românesc” din Canada (anul 6, nr. 67, noiembrie 1981). Cum ea a rămas cvasinecunoscută în spațiul literar românesc, o reproducem aici, după facsimilul pus nouă la dispoziție de poetul Nicolae Novac, acum mutat la ceruri (Ion Cristofor):

Rusie, roșu hău,
vine ceasul rău,
cruntul ceas al tău!...

Cu sălbatec jind,
parcă-l văd venind
prin văzduh vuind!...

Și-aruncând spre cer,
cu călăi ce pier,
brâul tău de fier...

Brâul orb de foc,
de-urgii sub obroc
și de nenoroc...

Și jocul de-oglinzi,
Ce-l întinzi și-ntinzi,
lumea s-o cuprinzi...

Să te văd, mă rog,
cu trupul olog,
în ghețuri, zălog...

Bătută mereu,
de blestemul greu
al neamului meu!...

Izbită-n rărunchi
și frântă la trunchi,
cu fruntea-n genunchi...

Iad de strâmbătăți,
strâmbă să te-arăți,
și ruptă-n bucăți!..

Cu-ai tăi temniceri,
iertare să ceri
robilor de ieri!...

Și, cumplit, de-acu,
la ce-i cere tu,
toți să urle: nu!...

Rusie, roșu glod,
dârz eu îți înnod
stihuri de prohod!..

Cu ce-ai fost și ești,
în chinuri drăcești
să te svârcolești...

Și să te-nnămoli
ca din mii de boli,
să nu te mai scoli!...

Madrid 1952

◆ ADRIAN DINU RACHIERU

Nichita Stănescu – o existență poetică

Spre o lectură critică

Deși născut înaintea lui Labiș, Nichita Stănescu marchează un alt moment literar, debutând, în 1957, în *Tribuna*, după ce Labiș murise. Nimeni, de la Eminescu încoace, admirat sau pizmuit, n-a fost cercetat cu atâta osârdie, învolburând peisajul exegetic (aglomerat), strădaniile omologând fie imaginea serafică a Poetului oracular-sibinic (devenit model popular), plutind extatic, zeificat și gelozit, fie încercând o declasare, căzând în derapaj și diluție (fără a-i diminua gloria). Abstractizând emoția, *stănescianismul* (original, inegal, prolix, inițiativ, ermetizant, imponderabil, efeminat, fascinant, volatil etc., de răsfaț stilistic) a devenit un fenomen socio-cultural. Și a impus, cu superbie, o nouă poetică. Care, să recunoaștem, interesată de *spectacol*, n-a putut evita nici autopastașă (clișeizare, serializare, relaxare), nici droaia de imitatori, exploatând industriios rețeta. Desfășurând un patos abstract-vizionar, întreținând senzația de libertate (în pofida circumstanțelor apăsătoare), expansivul lirism nichitian a produs, în timp, și un impresionant dosar critic; „suprainterpretată”, cum constata Daniel Cristea-Enache, poezia lui Stănescu, transpersonală, rebusistică, deseori, nu este / nu poate fi definitiv clasată. Mai cu seamă că „un rest inexplicabil”, nota același critic, ne va însoți mereu, cum se întâmplă, de regulă, cu toate creațiile care durează, neistovite de cohorta exegeților.

Depănând „niște amintiri”, savuroase, să recunoaștem, Ștefan Agopian vorbea și despre „boala numită Nichita” (v. *Scriitor în comunism*, Editura Polirom, 2013), notând că „motoarele” poetului, de la o vreme, nu mai porneau decât „alimentate cu alcool”. Evident, știrea nu era nouă, dependența de vodcă, viața deslănătă, spaimile, mâncatul pe apucate, forța creatoare sleită ș.c.l. i-au grăbit sfârșitul. Amintirile, în cazul Nichita, orbitează în jurul acestui „catalizator magic al fanteziei” (cum spunea William Styron), iar lista celor care au plătit un dureros tribut alcoolismului, se știe, este impresionantă. Dar ar fi nedrept să pomenim de această „boală”, stigmatizându-l doar pe Nichita Stănescu (în ipostază bahică), uitând păgubos de *hipnoza stănesciană*, iscând, prin charismă și valoare, întreținând legenda, un epigonism endemic, mitologizant, altfel spus, tot o boală. Fiindcă cel care a fost *un inovator* în peisajul nostru liric (model, reper, canon), cel care „a irupt în poezie ca un Făt Frumos în basm” (scrisa Paul Georgescu, criticul care, cu o intuiție de zile mari, l-a și impus) s-a dovedit a fi un fascinant „pieton al aerului”. Iar judecata antumitășii reverberează, influențează, are, se zice, nu fără motiv, un rol „coruptiv”.

Contextul în care s-a ivit generația lui Nichita era ventilat de iluziile liberalizării. Iar poetul, străin, totuși, de tentațiile oportunismului, a fost propulsat de instanța critică, redescoperind esteticul. S-a bucurat, negreșit, de recunoaștere oficială, dar mecanismele succesuale („valabile” în sens funcțional, veritabile pârghii propagandistice, impunând în plin proletcultism *lideri literari*) nu ar putea explica îndestulător idolatrizarea. Dincolo de orice dirijism sau intervenționism partinic, cu adevărat eficientă a fost *politica de generație*. Poate chiar ca reacție compensativă, „concurând” – pe alt plan – aberantul cult al personalității, însoțind mai apoi perechea dictatorială. Încât „insertia” s-a produs pe fundalul unei formidabile solidarizări generaționiste, liantul fiind promovarea valorilor promoționale; altfel spus, platforma emulativă a intereselor comune, beneficiind de „cenzura” șaizeciștilor înșiși. Pasul spre *mitizare* n-a întârziat. Nonconformist, oracular, imprevizibil, Nichita a fost considerat, chiar de către confrăți,

Poetul prin excelență. Alaiul admiratorilor, printre atâtea libații și dedicații, a produs și propus accente cultice. Hagiografii, „anturajul zelator”, criticii anexați au întreținut cu sârg hipnoza stănesciană. În consecință, nici reacțiile potrivnice nu puteau întârzia, acuzele – cu o previzibilă inflamare postdecembristă – vizând fie posibila înregimentare, fie lirismul filosofard-apos ori chiar diformitatea în sens fizic (angelicul poet de altădată devenind un „înger obez”). Să recunoaștem, Nichita n-a fost un model etic. „Moliciunile” omului, aparența lenei, temperamentul labil, iluzia improvizației, teama de singurătate, declarațiile „ideologice” (câte au fost, de ecou însă) și dezinteresul pentru universul domestic oferă mai degrabă argumentele unei ambiguități comportamentale. Nichita, sedus de mirajul poeziei a fost, deopotrivă, idol și victimă. Așa-zisul carierism nu poate fi argumentat convingător câtă vreme poetul nu era atras de funcțiile administrative. Iar acolo unde a fost „plombat”, mai degrabă prin strădaniile amicilor și pentru scurtă vreme, a dovedit „osteneli infime” (cf. Marian Popa). Nici poetica sa, interdisciplinară și exhibiționistă (cum s-a spus), dereglând semantica în numele unui imagism extravagant, de „baroc conceptual”, nu poate fi suspectată de rigoare. Dimpotrivă, sibilinic, disponibil pentru filosofare, poetul-galanton iubea o combinatorie „pulsatorie”, liberă, străină de orice obediență, refuzând prozodia (înțeleasă ca *fard*). Poezia a fost, indiscutabil, *miza sa existențială*.

Nimeni nu ar putea susține că Nichita Stănescu a fost ireproșabil sau, dimpotrivă, „vândut”, penetrând zelos *topul officios*. Sau că, fixați în captivitatea stadiului tribal, l-am aureola convocând memoria tandră. Certamente, „nu Puterea a instituit mitul stănescian” (cf. Vasile Spiridon), după cum poetul ploieștean, idolatrizat de contemporani, nu poate fi taxat doar „scriitor de o generație”. Să observăm, însă, în timp, o polarizare a reacțiilor. Tonul admirativ, atins – uneori – de fanaticism, urcând spre acordurile unui imn exegetic, nu oferă, de regulă, contribuții valabile, ignorând nonșalant scăderile, incontinența lirică. Iar vituperanțele, indignarea, vehementă câteodată, capătă febrile accente publicitare, semnatarii dorind – presupunem – a se bucura (ei, în primul rând) de *vizibilitate*. Pe de altă parte, putem fi (parțial) de acord cu C. Stănescu care sesiza că nici contestarea radicală (acel atac furibund lansat de Cristian Tudor Popescu) n-a primit, deocamdată, „un răspuns plauzibil”. În pofida acestor declarații, fie ele cultice ori incendiar-demolatoare (sau, poate, tocmai din pricina lor), Nichita rămâne *un poet viu*. O spune, răspicat, Gabriela Melinescu, contemplând nu doar *piața postumă*, ci rememorând existența acestui mare risipitor, producând un fenomen „de contaminare”. Și care, cu „instinct infailibil”, s-a vrut *poet fără efort*, dezvoltând o *imensă energie poetică*. Nichita Stănescu a fost, neîndoielnic, *o existență poetică*.

E important că Stănescu, „adulat necondiționat sau repudiat tendențios” (Murariu 2007: 5), interesează și că, recitit acum, își dezvăluie inteligibilitatea, aventura semnificării, aproximarea sensului etc., dinamitând, se știe, logica lineară. S-a risipit, ne întrebăm, ceața mitului? Poate fi „citit” Nichita doar textual, uitând folclorul scriitoricesc, abandonând percepția contextuală? În fine, noile valuri de cititori, cu „gusturi” de ultimă oră, îl coboară de pe soclu (cum îndeamnă, cu tenacitate, „revizionistii”) sau e văzut, în continuare, cu accente imnice și rezonanță empatică, drept cel mai important poet postbelic de la noi, revoluționând limbajul? Iată, așadar, câteva motive (temeinice, credem) de a repune în discuție *cazul Nichita*, dincolo de gloria oralității și „rumoarea” canonică. Apărată cu cerbicie ori vehement contestată, icoana lui Nichita Stănescu, un clasic în timpul vieții, seducător și prin „risipirile” lui, cu un teribil succes la public (succes, cumva paradoxal, dacă ne gândim că lirica sa abstractă, transpersonală, chiar ermetică nu se oferea unor lecturi lesnicioase) obligă și la o altă constatare. Poetul, un „timpan armonios”, genial și prolix (cum s-a tot zis) n-a beneficiat, credem, de o selecție „la sânge”. Fiindcă Nichita Stănescu a fost *editat necritic*, „strivit” de amatorismul atâtor încropiri, aducându-i, de fapt, uriașe deservicii, adunând cu hărnicie texte diluate poeticește ori inedite (în proliferare haotică); sau chiar volume onorabile, dar operând o selecție discutabilă. Evident că, după dispariția omului, întreținând o prelungită hipnoză, recitirea operei ar fi o firească obligație. Iar recitirea poate fi și o lectură de redescoperire, dincolo de statornicie admirativă (împinsă în sanctificare) ori furii iconoclaste.

Provocând, sub flamura revizuirilor, o inflamată discuție publică, binevenită într-o cultură matură, vegheată de necesarul spirit critic (uneori, e drept, eșuând, cu aplomb nihilist, într-un criticism generalizat), *cazul Nichita Stănescu* a stârnit reacții extreme, dovedind că nu avem de-a face cu o valoare muzeală, definitiv clasată. Supraevaluat, zic unii, ploieșteanul trebuie coborât de pe soclu; sau, cum „propunea” Cristian Tudor Popescu, volumele lui ar trebui „arse”. Demontând cu minuție „argumentele”, Theodor Codreanu dezaproba, firesc, această tentativă de „mutilare vandalică” a operei. Vom observa că, devenit „bun public”, poetul, violentând limbajul și clasicizându-se, și-a estompat în timp forța de șoc dar și-a păstrat impactul și prospețimea lirismului, trăind, într-un dulce abandon, mirajul poeziei. Libertățile pe care și le-a oferit au impus *un stil*; filosofard, elegiac, inflaționar, cultivând un vizionarism care, fixat în *starea de mirare*, conserva cu tandrețe imperfecțiunea (virtualitatea). Cosmoidul stănescian invoca salvator „dreptul la timp”. Magician, inventiv și cogitativ, poetul „stănescizează” fără răgaz, oferind cu generozitate, torențial, gratuități stilistice, excentricități (asimilate grabnic de urmași, îmbogățindu-și recuzita), exerciții de silogistică ș.a., realizând și impunând, de fapt, o *poetică a rupturii* (cf. Theodor Codreanu). „Vorbit” de limbaj, Nichita Stănescu a promovat un modernism radical și a provocat un mit pe care, de altfel, l-a încurajat. Sub aparența improvizației, poetul a oferit cu dezinvoltură, parcă în joacă, game, edificând o poezie „de cunoaștere”, implicit o meditație asupra poeziei. Experimentările lingvistice, căzând deseori – să recunoaștem – în incontinență lirică dezvăluiau, de fapt, „o imensă energie poetică”. *Trăirea* sentimentului, *starea de mirare* îi stârneau o febrilitate cu inflexiuni feminine; vocația prieteniei, cordialitatea flatantă, generozitatea risipită în gratuități, dăruind versuri, cărți, monede, icoane ș.a, tabieturile boierești întrețineau un pelerinaj obositor, amplificat, desigur, de farmecul omului. Amicii roiau; condiția de poet asaltat, împresurat de cețuri mitologice, dăruit cu un uriaș talent, i-a asigurat și dușmani statornici, mușcați de invidie. Lângă elogiile hipertrofice viețuiesc, așadar, și opiniile drastice, cu aplomb nihilist. Dar o discuție „rece”, încă întârzie. Iar observatorii onești ai câmpului literar au sesizat, dincolo de efectul contaminant prin *nichitizare*, că astfel de reacții au un vădit scop publicitar. „Monopolizat”, adulat ori contestat, Nichita Stănescu rămâne – ne asigură Gabriela Melinescu – „un poet viu”. Dar și un mit „îndărătnic”, fabricat printr-o retorică extatică și anunțând „o prejudecată durabilă”. Dacă Gh. Grigurcu, de pildă, e convins că putem vorbi despre un „postament oficial al nichitismului” (faima poetului fiind „opera” regimului), cu totul altfel stau lucrurile în fosta Iugoslavie. Carismaticul Nichita, un „înfiat sârbesc” a trezit în Logoslavia (Puposlavia) un ecou greu de imaginat, truditul acestei relații speciale fiind Adam Puslojić, dublura sa belgrădeană. Adam, acest mare fantast, a durat din legătura cu poetul ploieștean o *mitologie*. Mereu agitat, navetând între rugii și plâns, bolnav de magnanimitate, acum un „matur furios” (cf. Mircea Dinescu), *legenda Adam* își definește ziua de muncă drept „ceasul sângelui golgotean”. Între ludism și tragism, cel care se consideră *Clopotul Nichita* („clopotul tău nebun sunt eu!”) veghează apărând memoria marelui prieten. O carte mai veche (*Versuri din mers*, Editura Libra, 2003) vine să confirme această *nestare* (cf. Eugen Simion) și această cumplită prietenie, atât de rodnică prin valul de traduceri pentru poezia noastră. Nici nu se putea un titlu mai potrivit pentru cel care, dorindu-se „soldatul poeziei românești” ne anunța fugitiv: „Scriu, doar / atât mai știu / despre mine” (v. *Scrisoare vie*), gata să moară „pe drum”. Volumul pomenit definește exact febrilitatea acestui ins doldora de proiecte, iubind – precum puțini – literatura noastră.

*

Nichita, așadar, ar fi ajuns în zilele noastre un „mit exorbitant”, întreținând o idolatrie nejustificată. Judecând sociologic, pare curios că un astfel de mit (și încă din „lumea” scriitorilor!) supraviețuiește într-o epocă a demitizărilor frenetice, a consumerismului feroce (inventând nevoi artificiale), a tranziției galopante. Încât, o primă întrebare ne încearcă firesc; înainte de a afla dacă Nichita Stănescu este „un idol fals” (cum susține, neobosit, Gh. Grigurcu), s-ar cuveni să cercetăm dacă el (mai) este un idol. Nevoia de idoli ține, s-ar zice, de primitivismul tribal. Dar în epoca *neanalphabetismului TV*, ea – ca ofertă mediatică –

se manifestă virulent, ciclul de viață fiind scurt, starurile fiind ritmic devorate de industria spectacolului. Așadar: este, oare, Nichita, azi, un idol? Sau, măcar, un scriitor „inoxidabil”?

Scriind, autorul încerca „popularea realului”. Dar cuvântul, ispitind colocvialitatea, rămâne un „organ fioros”, dovedindu-se un „instrument neîncăpător al poetizării”. Încât, știind prea bine că poezia se naște *din ființa sentimentului*, Nichita realizează că poezia scrisă e doar o formă a poeziei. Conștientizând impasul, el va rămâne obsedat de imperfecțiune. Nu-l atrage cizelarea artizanală. Dar, indiscutabil, a creat *un stil*, purtând în lume o „originalitate misterioasă” (cf. N. Manolescu). Cine îi urmărește devenirea va observa, fără efort, că avem de-a face cu un poet dificil, contradictoriu, dezvoltând, de fapt, un nebulos program gnoseologic. El va decupa, preferențial, tema cosmogonică.

*

Obiect de adorație, „confiscat” în numele unui snobism fără frontiere, Nichita și-a trăit *destinul de mare poet*. Aura poetului a remodelat biografia (cf. Corin Braga), iar omul, seducător, un caracter „moale” (zic cei care l-au cunoscut) s-a lăsat trăit, la modul sublim, de către poezia sa. Instalată în această formulă suflătoare, Nichita a dovedit la tot pasul generozitate, lașitate, histrionism; și, nu în ultimul rând, frivolitate și vulnerabilitate. Dubios moralicește (zic inclemenții procurori), el devine o țintă preferată pe latura labilității etice. Dar alintatul Nichita, să recunoaștem, a trăit – în plină epocă represivă – ca un om liber, s-a bucurat, jucându-se, dăruind vocației sale, atingând *starea de poezie*. S-a desprins de conjunctură, ispitit de metafizic, trăind o formă de libertate, căzând în dicteu ori decepționând. Surprinzător, pentru Alex Ștefănescu, el pare „neatins de ideologia comunistă”, aspirând spre o viziune universalistă. Gh. Grigurcu, dimpotrivă, descoperea la poetul teatral și limbut un diletantism înduioșător, melodramatic, fără dor de vreo idee, cumplite inegalități, presărate în toate volumele, afectând gândirea profundă și, desigur, nemăsura în toate (inclusiv din unghiul recepției, incapabilă de o priză „critică”). Un „actor al poeziei”, cu sforțări geniale, „fără frâu”, beneficiind de o glorie „dureros arbitrară” (Grigurcu 1999: 34). Adică de o vogă „parțial etatizată” (Grigurcu 1999: 39).

Vom reaminti că *revoluția stănesciană* a marcat o mutație a viziunii poetice. Nichita ne-a apropiat, alături de congenerii săi, de lirismul autentic, redescoperind modernismul interbelic, refăcând punțile de legătură cu o tradiție fracturată. Poet până „în străfunduri” (cum l-a văzut Ana Blandiana) „revoluționarul” Nichita a fost *un inovator*. Dar radicalismul său a fost unul pur estetic, propunând alte instrumente expresive. Trebuie să avem în vedere natura sacerdotală a poeziei sale („tăcând” lumea), modelul „fremătător” al lui Pârvan, angelismul insinuat în toți porii acestui lirism care a descoperit „necuvintele” (ascunse în atâta moloz liric), încercând să dialogheze cu zeii; și să nu-i cerem, așadar, ceea ce nu a fost, reproșându-i absența militantismului, „absenteismul etic” (Grigurcu 1999: 55). S-a trădat Nichita pe sine? Evident, vom descoperi cu ușurință eclipse ale inspirației, după cum, pensând nereușitele, putem denunța „registrul meditabund”, năvălit la diletantism (Grigurcu 1999: 38). Dar ar trebui atunci să nu observăm că Nichita a impus un limbaj, nu un număr de texte; a impus, printr-o poezie filosofico-metafizică un sistem simbolic. Și-apoi, orice autor înfruntă timpul prin câteva titluri. Nici revoluția nichitiană nu trebuie „citită” prin declarațiile cohortelor de admiratori, semănând – prin adulație nestrunită – o păguboasă confuzie și nivelând, fără filtru critic, peisajul literar. Oricum, nu e cazul să recădem în biografic. Dar, după atâția ani de la dispariția sa, omul Nichita, magnanim, culant, imatur (Șerban Foarță), iubind curtea perpetuă, amicitia tuturor și gestul gratuit încă fascinează. Și, probabil, abia după ce vor pleca și cei care l-au cunoscut o discuție critică, pe text, poate începe. Până atunci, să acceptăm cu lejeritate ideea că Nichita ar fi „un idol fals”, o iluzie a criticii postbelice, „cea mai mare” (Grigurcu 1999: 41), o personalitate gonflabilă? Suntem convinși că lirica sa, inegală valoric, împinsă la frontiera necuvintelor, trecând testul primenirii generațiilor va străluci și în zarea transmodernismului ce va să vină.

Posteritatea lui Nichita Stănescu nu e scutită, însă, de convulsii. Să credem oare că generaționiști frustrați, contaminați de febra revizuirilor, travestiți azi în viteji și inclemenți procurori, voind alte

clasamente, alungă un nume-emblemă? Gloria lui Nichita a supărat pe mulți. Până și inevitabilul epigonism a deranjat. Irepetabilul poet manifesta o grație ingenuă, un freamăt angelic și căuta neostoit poezia pulsatorie; vroia, prin modulații antinomice, să „prindă” tensiunea sinelui, pornit în căutarea necuvintelor. Să fixeze, orgolios, chiar tensiunea semantică. Acest Midas ploieștean a stănescizat universul nostru liric. Lumea, după Nichita, ni se dezvăluie altcumva. Chiar otrăvită de răutatea care nu obosește, ea cheamă – prin ochiul stănescian – frăgezimea aurorală. Și, mai cu seamă, liantul prieteniei. Fiindcă „poetul îngerilor” a fost Prietenul tuturor poezilor. Iar aici clasamentele nu contau. Importantă era legitimația de poet; erai (sau nu) poet *pur-și-simplu*.

Dar Nichita nu și-a aparținut. Până și în tematica șablonardă a realismului socialist, Stănescu, ușor docilizat, dovedea o *grație evazivă* (cf. N. Manolescu), până a deveni o „autoritate grațioasă” (cf. M. Cărtărescu). Serafic, ispitit de *recitiri* hagiografice, aflând în Anton Pann, de pildă, un „tată de cuvinte”, cu o nestrunită dispoziție ludică și parodică, el căuta, corporalizând sentimentele, „împreunări” inedite, *loviri de cuvinte* atingând starea de imponderabilitate prin abstractism, sofism, avanguardism etc. Levitația stănesciană testează / probează tocmai virtualitatea cuvântului, împins – ca dat ontologic – într-o insuportabilă tensiune. Nichita, observa Ștefan Colceriu, „a întins coarda limbii române” până la destrămarea ființei; *mâna scriitoare* are nevoie, firește, de medierea textului, dar actul de semioză își asumă, cu deschidere vizionară, o tragică neîncredere în limbaj, schimbând *priza ontologică* (cf. M. Mincu). Un Nichita în transă, epuizat (fizic), suferitor „de-ntreg Universul”, cultivând *poetica rupturii* își bulversează cititorul (nu doar pe cel comun, sârguincios, fascinat).

Încât o dezbatere onestă, refuzând, deopotrivă, nihilismul orb sau naftalina muzeistică a superlativelor (livrate în avalanșă) e binevenită. Nu dorim a încuraja răfuiala cu morți iluștri și nu contestăm relieful axiologic accidentat al operei. Nu ne încercăm intenția de a-l propune pe Nichita Stănescu drept *model etic*. Dar trecând în revistă prejudecățile ce „rulează” (reducându-l, nedrept, la ipostaza minimalizantă de ins carismatic sau, mai rău, de poet „secat” și de „bețiv flușturatic”), trebuie, cu necesitate, să zăbovim asupra cărților sale, a *modelului poetic* propus și impus. Redescoperirea lui Nichita, dreapta lui așezare în timp urmează. *Revoluția poetică* pe care a inițiat-o nu-l scutește de „o posteritate dificilă”, în pofida ofrandelor aduse de alaiul nichitologilor, conservându-i o amintire tandră. Totuși, Nichita Stănescu *nu este scriitor de o generație*. Și nu poate fi discutat doar invocând isprăvile bahice, celebrele dicteuri, dispoziția histrionică, atrofierea spiritului critic; chiar *spaima de fixare*. Intră în joc și forța inerțială, transferând vechile ierarhii în noul context, fără mari seisme. Ceea ce poate proba că acele clasamente n-au fost mincinoase, fără suport valoric și nici decretate de forurile de partid; și nici Stănescu n-a fost o valoare artificial „fabricată” în laboratoare secrete. Valorile de revizuire se vor „predominant morale”. Or, omul Nichita, generos și copilăros, manipulat și confiscat, împins în prim-plan și acceptând cu blajinitate aceste favoruri, stăpânit de o serafică indiferență s-a lăsat „murdărit” de viață. Omul a slujit operei. „Îngerul obez” era „primejdios de atractiv”. Să înțelegem că asta i-a „tractat creația pe sus”, cum crede Gh. Grigurcu?

Adevărat, se poate cădea și într-o *retorică extatică*. Gabriela Melinescu îl considera „un iubit al zeilor”. Pentru Al. Condeescu, întâlnirea cu Nichita, într-o lume închisă și întunecată, „era un fel de spațiu luminos”. Dar există pe lângă paralizia idolatră și o *voluptate a maculării*, o contestație primitivă. Așadar: obiect de adorație, trăind intens poezia (ca „avuție nejezuită”) sau o fosilă a epocii comuniste? O personalitate gonflabilă, bucurându-se de succes sau un poet uriaș? Un *poet ocazional* sau un *destin poetic*? – ca să discutăm în termenii lui Noica. Fiindcă, Nichita Stănescu nu este doar creator de limbaj, ci și de mitologie. Iar „proliferarea de mituri” – aflăm chiar din gura poetului, ispitit de Aurelian Titu Dumitrescu (în *Antimetafizica*) – este stârnită nu de operă, ci de autorul operei. Or, Nichita Stănescu, „o pată de sânge care vorbește”, a fost, și el, „pipăibil cu mâna”. Dacă talentul nichitian s-a bucurat de o „recunoaștere senină” în rândul confrăților (cf. Răzvan Voncu), dacă legenda, deși diminuată, încă mai circulă, poetul ar merita, în sfârșit, o *lectură critică*, asigurând înțelegerea operei.

◆ MARIN IANCU

Roberto Fava. Un călător străin în Țara Românească

Ureme de câteva secole, țara noastră a stârnit interesul unor diverse categorii de peregrini veniți din toate colțurile lumii – Europa, Asia, America -, aceștia aparținând nu doar unor națiuni foarte diferite, dar și unor profesii extrem de variate, începând, de exemplu, cu un anume predicator reformat, Iacob Paleologul, grec de neam și stabilit ulterior la Cluj, primit cu toată cinstea în vara anului 1573 de către voievodul Țării Românești, Alexandru al II-lea, urmat îndeaproape de un tânăr jurist francez, Pierre Lescalopier, oaspete și el al aceluiași domn muntean în 1574, autor al unor prețioase informații despre stările și lucrurile din Țara Românească, mai cu seamă pentru perioada în care pericolul otoman ajunsese la apogeu. De acum, din secolul al XVI-lea și până pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, aceștia sunt urmați îndeaproape de alți călători, unii dintre ei cărturari renumiți, asemenea francezului Jaques Bongars, notele lui fiind răspândite în mai toate bibliotecile mari ale Apusului, ambasadori, ca un anume Paul Strassburg al Suediei, de exemplu, misionari catolici, precum Petru Bogdan Bakšic, arhiepiscop de Sofia, celebrul turc Evlia Celebi, dimpreună cu diverși economiști, consuli, baroni, negustori, ofițeri, magnați și aventurieri, pastori anglicani, medici și generali, politicieni și intelectuali, însemnările și constatările lor, mai restrânse sau mai ample, împreună cu unele scrisori, rapoarte, note, jurnale de drumetrie, rămase în manuscris, evocări memoriale sau articole apărute în presă, întregind enorm de mult cunoașterea atmosferei de altădată, a diferitelor evenimente, stări politice, sociale și economice din Transilvania și Valahia.

Deschis spre asemenea aspecte de istorie literară, reputatul profesor și istoric literar Mircea Popa editează, în colaborare cu Traian Bradea, însemnările și amintirile de călătorie prin țara noastră ale tânărului italian Roberto Fava, unul dintre cei mai activi ziariști ai momentului. De fapt, aceste note au fost publicate mai întâi într-o primă variantă în limba italiană¹, pe care Luigi Cazzavillan, un compatriot al lui Roberto Fava, stabilit încă din 1877 la București, unde redacta ziarul „Universul”, a hotărât traducerea cărții în românește și tipărirea sa cât mai grabnică sub titlul *Amintiri din Țările Române. Note dintr-o călătorie în Transilvania și România*, Editura Typ. Universul, 1894. Intitulat de această dată *Chestiunea română. Amintiri din Țările Române. Note dintr-o călătorie în Transilvania și România* (Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2014, 204 p.), volumul cuprinde, în această a doua ediție românească a sa, toate impresiile românești ale lui Roberto Fava, care, alături de alți oameni de presă din lumea occidentală, dornici de a se alătura cauzei națiunii române din Transilvania, a participat la procesul Memorandului, judecat la 3 iunie în 1894 la Cluj, în fosta sală a Redutei. Evenimentul a avut în epocă un ecou impresionant, peste tot în Europa, cancelariile multor state, diplomați și cărturari de seamă, scriitori și reporteri din Franța, Italia, Slovacia au arătat înțelegere și s-au avântat în critici față „de mulțimea îngrădirilor, șicanelor și vexațiunilor suferite pe teren politic, educațional, bisericesc și cultural de către națiunea română din Transilvania, condamnată să suporte toate umilințele unui regim cu adevărat tiranic și polițienesc.”

¹ *Ricordi Rumeni. Note din un viagio in Transilvania e Romania*, Parma, Tipografia Ferrari @ Pellegrini, 1894.

Venit cu trenul dinspre Triest și Liubliana, în drum spre Cluj, Roberto Fava este impresionat de frumusețile peisajului pe care îl traversează, „din ce în ce mai variat și mai atrăgător”, multe tunele și natura „din ce în ce mai aspră și sălbatică”, „o continuă alternare de munți și văi, de torente și ruine”. Ajuns în Transilvania, tânărul călător italian este surprins să găsească în aceste locuri ale „Țării de dincolo de pădure” semne ale romanității orientale, minunându-se de trecutul roman de odinioară, de frumusețea și bogățiile pământului românesc. Cartea filoromânului Roberto Fava mai are meritul de a surprinde aspectele de viață politică, socială și culturală din Transilvania într-un moment de mare încordare al evenimentelor iscate în jurul procesului deschis celor 25 de conducători politici ai românilor, condamnați și acuzați de trădare pentru „vina” de a fi înaintat un memoriu despre doleanțele lor la Curtea imperială habsburgică de la Viena. Ca invitat de onoare la marele miting național prin care s-a protestat contra procesului Memorandumului „și în contra tuturor brutalităților politicii maghiarizatoare, ca și pentru a rechema atențiunea lumii civilizate asupra chestiunii române”, Roberto Fava scrie că nu a văzut niciodată o manifestare atât de luminoasă, plină de un patriotism și entuziasm indescriptibil, cu care ocazie au vorbit Alexandru Macedonski, Ștefan Sihleanu, profesor universitar la Facultatea de Medicină din București, Luigi Cazzavillan, avocatul Periețeanu – Buzău etc. și s-a citit *Apel la dreptate*, semnat de 420.000 de cetățeni „adresat națiunilor din Europa, în interesul libertății popoarelor și păcii europene amenințate.” Mai aflăm că manifestanții purtau pancarte cu lozinci patriotice și portretele celor doi mari luptători patrioți: Ioan Rațiu și Vasile Lucaciu. Invitat mai apoi la București, Roberto Fava vizitează Blajul și Brașovul, iar de aici, cu trenul, însoțit de distinsul profesor și ziarist Nicolae Brânzei, ajunge în Gara de Nord, unde era așteptat de reprezentanți ai Ligii Culturale Române. Cât timp a poposit la București, s-a bucurat de mari manifestări de simpatie, a participat la câteva acțiuni culturale, la banchete în care s-a toastat pentru prietenia Italiei și pentru deosebita lui activitate.

Scrisă în același an 1894, imediat după reîntoarcerea sa în țară, cartea de călătorii a lui Roberto Fava cuprinde bogate impresii despre frumusețile peisajului românesc, „o serie nesfârșită de panorame încântătoare, care rivalizează cu peisajele cele mai renumite ale Tirolului, Elveției și ale Scoției.” În capitala României, considerată „punct de diviziune între Occident și Orient”, admiră construcțiile de seamă ale orașului, „edificii publice impunătoare prin mărimea lor și frumusețea liniilor arhitectonice”, toate acestea dându-i sentimentul că se află într-o superbă metropolă, „unde progresul merge cu pași giganți tot înainte.” Este impresionat, de asemenea, de strada Lipscani, un fel de centru al mișcării comerciale, de Calea Victoriei și de cele două bulevarde mari, trasate de primarul Em. Pake Protopopescu, cu case frumoase cu 2-3 etaje și nenumărate prăvălii mari și luxoase. „În casele oamenilor bogați, mai observă acesta, se află un lux de care în puține țări se are o idee.” Se îndrăgostește de Grădina Cișmigiu și Șoseaua Kiseleff, „două locuri de preumblare care pot să rivalizeze cu cele mai celebre din capitalele Europei.”

În aceeași notă, admiră bisericile, considerându-le foarte frumoase, dând exemple Mitropolia, Radu Vodă, Mihai Vodă, Sf. Gheorghe, Sf. Spiridon, Sărindar și Stavropoleos, Dintre instituțiile de cultură reține Universitatea cu cele patru facultăți, licee, gimnazii, două seminarii pentru preoți, Școala militară superioară, Școala politehnică militară pentru geniu și artilerie, Școala de medicină veterinară „după modelul aceleia faimoasă din Paris”, Conservatorul de muzică și Școala de poduri și șosele pentru ingineri, „foarte renumită și mult frecventă, al cărei bogat cabinet de fizică” l-a putut admira datorită bunăvoinței „ilustrului inginer Saligny.” Roberto Fava apreciază în acest context „cordialitatea și spiritul ospitalier al locuitorilor”, frumusețea, patriotismul și toate calitățile româncelor, în special ale celor din oraș, spunând că „femeia română, cu formele ei sculpturale, este de obicei cultă, vioaie și expansivă.” „Un obicei foarte draguț, care denotă cultul în care e ținută femeia, este acela pe care îl au bărbații de a săruta mâna doamnelor, ca semn de înalt respect.” Cu un foarte fin spirit de observație, atent la tot ce i se înfățișa, cu o curiozitate de a vedea cât mai mult, Roberto Fava oferă cele mai bogate și interesante impresii despre Bucureștii de la sfârșitul secolului al XIX-lea, intersectându-se prin trăire și viziune cu alți călători din

acești ani, cu un Jean Loverdo, de exemplu, un pelerin venit din Apusul Europei, din Franța, printre ultimii străini care ne-a vizitat țara și, în special, capitala în acest sfârșit de veac, la doar trei ani după Roberto Fava, urmând ca la întoarcerea la Paris acesta să publice în prestigioasa revistă, cu apariție lunară, „Le Monde moderne” (Paris, 1897) articolul *Bucarest*, însoțit și de 26 reproduceri fotografice, veritabile documente de epocă.

Deducem din toate aceste impresii că Roberto Fava a arătat multă înțelegere față de poporul român, care „are în sine atâta entuziasm și atâta încredere, un patrimoniu așa de bogat de amor de patrie și de nobile aspirațiuni, un sentiment așa de viu de marile lucruri și marile gânduri, un popor care are tradițiuni așa de glorioase și care se arată atât de nerăbdător să le continue nu poate să nu ajungă la un viitor de splendoare și de mărire.” Și ca un avertisment împotriva celor care ne asupreau, rostește aceste cuvinte cu adevărat profetice: „Tremurați, voi, care încercați să luați atâtor milioane de fii ai săi partea lor de soare.”

DOUĂ PROZE DE

◆ AL FRANCISC (CANADA)

Dincolo de drum

La naiba, nu mă vedeam în stare să îmi număr clipele rămase în pom.

Stăteam sub pat și mă uitam la tavanul galben care nu ajunsese încă până la mine ca să mă convingă că eram unul din pacienții doctorului Albu. Picioarele mi le ridicasem fără nici o problemă fiindcă aveam de gând să le agăț de perete, cel care se transforma neîncetat în ceva fizic dar de altă natură.

Lucrurile îmi trecuseră de strâmtoare și căutau să vină aproape de mine, în căbănuță.

Și asta nu că aș fi fost mare boier și doldora de bani ci datorită faptului că fusesem în stare să cumpăr treptat ba un ciocan, ba un cui.

Soția fusese de acord să mă lase să procedez așa fiindcă în felul acesta reușea să mă scoată din cârciumi, dintre prieteni. Și asta nu că nu mi-ar fi plăcut în mod deosebit atmosfera de pierzanie însă aveam o mulțime de amici gata să mă ia pe sus în cazul în care i-aș fi ocolit.

Era odihnitor să stau în fumul gros din local chiar dacă firea ar fi vrut să îmi pătrundă înăuntru și să ia loc pe singurul scaun pe care reușisem să îl scot la iveală.

Pe el aș fi putut să îmi pun chiar și avântul, stare care nu ajunsese încă la capătul drumului.

GICĂ PROSTU, CÂINELE NOSTRU... strigau prietenii mei din copilărie, ferindu-se de privirile mele inchizitoriale.

Chiar dacă nu știam ce putea să însemne cuvintele respective. Acuma ar fi trebuit să am habar de semnificația lor dar la astfel de explicații creierul meu se întorcea de pe o parte pe alta și își vedea pe mai departe de somn.

Singura legătură cu viața o reprezenta autostrada lată situată la vreo două sute de metri de construcția ridicată recent de mine pe un singur nivel.

Eram sigur că mă amestecam până la confuzie cu ființa noului meu adăpost și probabil că îmi lipsea un lanț care să mă fi ținut la o distanță egală de orice situație.

Uitam că știu să gătesc așa că rămâneam nemâncat zile în șir. Poate că eram mult prea singur? Aprindeam lumânare după lumânare și tot nu îmi ciocănea nimeni la ușă. Ar fi putut să intre și fără să fi bătut, fără să știe că nu îmi păsa de așa ceva.

Ar fi putut să mă omoare sau măcar să îmi dea borșul dar nu tresăream absolut deloc înaintea unei astfel de posibilități.

Acoperișul îl ancorasem bine așa că îmi trecuse de oarece vreme să mă mai uit în sus. Venise vremea să se uite tavanul la mine. Până acolo ajungea doar zgomotul mașinilor care traversau fâșia lată de beton însă eram sigur că nu după multă vreme aveam să nu le mai aud.

De intrat în mine nu aveau cum fiindcă îmi construisem hogeacul sus pe panta care se izmenea din pădure.

Aș fi urlat și eu ca lupii nevăzuți dar mi-e că m-ar fi nimerit și pe mine cu puștile lor păcătoase. Arme care la o adică nu purtau nici o vină deoarece eu puteam să fiu cel care își expunea faptele către vânători. Multă lume avea să mă întrebe de ce nu o făcusem înapoia lor.

Singurul izvor din zonă se afla la patru kilometri distanță și după un an de zile urma să constat că producea apă vie. Dar nu aveam cu ce să o car până la cabană. Și odată adusă acolo, urma să nu mai fiu eu punctul principal de atracție din program.

Gata, nu mai îmi trebuiau puncte de atracție și nici izvoare de vreme ce soțioara mea plecase la Domnul doar cu două luni înainte să fi terminat cabana pe care o botezasem PITULICEA. Pe ea o chema Mia și avusese o mică problemă cu uterul dar doctorului care se ocupase de ea îi tremurase mâna, îi spărsese peretele și de aici i s-a tras moartea. Dar poate că în realitate nu fusese nevasta mea ci doar amantă.

Așa o prezentasem peste tot în ultimii doi ani de viață. Adjectivul o făcea să roșească dar ne-am continuat plimbările sub clar de lună așa că totul avea să reintre în normal.

Mai îmi aduceam aminte doar de seara în care făcusem dragoste îndelung după care ea avea să se arate nemulțumită că nu pătrunsesem suficient adâncurile la care eu mi-am luat un SNAGOV, am ieșit afară și am început să bombănesc faptul că femeilor nu le era niciodată îndeajuns. În urechile nepotului care se nimerise taman atunci să treacă pe la noi. Dar cred că nu a priceput mare lucru.

Însă trebuie că era prietena mea și nu soția lui. Greu de crezut? Dar oameni buni, ascunse sunt căile Domnului. Asta ne repeta părintele Vrânceanu la fiecare slujbă în care ne pune să stăm cu toții în genunchi pe cărarea ce ducea către Negoiul.

Însă nu asta fusese motivul pentru care mă mutasem de acolo și ajunsese dincolo.

Acuma puteam să alerg ca un armăsar în jurul muntelui, fără să îmi dau seama că timpul trecea și prin mine.

Și nu ar fi stricat să fi simțit mâna Miei aterizând în căbanuță pentru a mă fi liniștit.

Dar dacă nu murise? Întrebarea mea se răsuca în jurul corpului și căuta să mă strângă de gât.

Trebuia să mă duc la TREI IERARHI și să verific dacă trupul dragei mele se afla în racla de pe peretele din stânga. Plătisem o mulțime de bani pentru un astfel de loc fiindcă gândul că ar fi putut să fie invadată de viermi nu îmi provoca senzații care să mă fi lăsat să ajung la liman.

Părintele Vrânceanu se mutase tot acolo și îmi dădea de știre că Mia mea nu începuse să se descompună.

Puteam să fiu bucuros de o astfel de veste dar mă întrebam dacă nu cumva și celălalt nu era la fel de mulțumit.

Nu, nu eram bucuros și dacă stăteam întins pe patul din coșmelie nu puteam să văd nici măcar stelele care se prefăceau că trăiesc intens viața pe care o duceam și eu.

Cai înaripați străbăteau ținutul în lung și în lat fără să fi putut să dea de urmele mele. Nu trebuia să îmi fac bagajele pentru vreo călătorie fiindcă din doi sau trei pași făcuți către sud urma să mă trezesc în apropierea bisericii. Am respirat adânc vreme de mai multe minute după care am intrat. Până aproape de raclă rămasă cu capacul în lături.

Nu se găsea nimeni înăuntru așa că am ieșit din așezământ fără să mai fi fost nevoie de vreun îndemn. Lumina fusese puțin chioară dar am putut să văd că piatra sau capacul mormântului soției mele era puțin dat într-o parte.

Ar fi trebuit să îl întreb pe părinte de o astfel de neascultare a legii dar niște babe urmară să îmi spună că dumnealui fusese ridicat la ceruri cu macaraua.

Eram cu totul dezorientat și nu mai știam ce să cred. Murise miuța mea sau părintele Vrânceanu?

Dar dacă ar fi dispărut însuși Dumnezeu? Ca să mă lase cu o durere imensă în piept.

Și să nu credeți că durerea aia imensă datorată pierderii ei m-ar fi doborât fiindcă începusem doar să mă întreb cum avea să arate următoarea. Așa mi se păruse corect, vii cu vii și morții cu morții.

Însă Mia rămăsese suspendată într-o țară a nimănui datorită mormântului ei liber. Poate că Preaînaltul avusese de gând să o readucă la viața de vreme ce nici măcar strop de putrefacție nu se apropiase de ea.

AI ZICE CĂ DOARME, îmi șușoti preotul în clipele în care ar fi trebuit să se ocupe de iertarea păcatelor și de drumurile pe care le avea de făcut prin locurile sfinte.

Văzând cum stăteau lucrurile, îmi luam câte o felie de pită, o ungeam bine cu untură după care scriam cu paprică numele satului bunicii. Turnu Roșu.

Încântarea mă făcea să uit că așa fi putut să mănânc totul sub pulpana popii.

Părintele îmi trase o cruce largă care mă purtă până în apropiere de lumea cealaltă.

Mă legănam de pe un picior pe altul neștiind ce era mai bine să fac. Să intru sau nu?

Și poate că Mia urma să se strecoare printre întrebări și să îmi vină aproape ca să începem încă o lună de miere.

Așa, întorși cu spatele către publicul din sală.

Călătorie gratuită

M-am dat jos din autobuz și am realizat pentru a mia oară că gara noastră semăna cu o damigeană goliță de niște bețivi aleși la întâmplare.

Îcnetele de răs mă zgâlțâiau și mă făceau să ajung repede la intrarea care urma să mă ducă pe lângă casele de bilete construite cu geamuri largi. Nici una din casierele care se pregăteau ore în șir pentru schimbul următor nu avea să își fluture mâna ca să mă cheme să iau un bilet. De destinație nici măcar eu nu eram prea sigur. Îmi propusesem să traversez holul subteran care urma să mă ridice la suprafață, în apropiere de o linie numerotată cu începere de la limita oricărei posibilități.

Mi se spusese că eram felcer și cu noțiunea asta în cap m-am așezat pe prima bancă mai lată care se nimerise să fie aproape de gura tunelului.

Picioarele nu aveau chef să mă poarte mai departe așa că m-am pus jos având grijă să nu îmi mototolesc fulgarinul potrivit oricărei inconsecvențe. Eram nevoit să îl port mereu fiindcă dușmanii mei îmi promisese să facă pipi pe mine în orice împrejurare. Ah, ce mult aveam să râd de ei mai încolo.

Pantofii îmi fremătau de mulțimea pașilor făcuți până acolo dar i-am pus unul sub altul pentru ca mai apoi să încep să meditez la nemurirea sufletului.

Era ziua mea liberă și întelegeam să mi-o petrec după vrere.

Mă trezisem relativ repede dar am rămas nemișcat ca să îmi dau seama dacă eram primul care o făcuse. Eram cel dintâi, așa că m-am dat jos de lângă consoartă și am reușit să ajung neauzit în bucătărie.

Nici chiar eu nu am putut să percep vreun zgomot scăpat pe jos. Dincolo de geam puteam să văd o natură care nu avea de gând să facă ochi. Mi-am umplut până la refuz toate buzunarele posibile și imposibile cu felii de pâine și carne după care am ieșit afară pe ușa din dos. Mireasma zilei respective mă

lovea cu arome pe care nu puteam să le recunosc. La plecare am avut grijă să nu trântesc ușa și să nu uit să mângâi câinele care se întinsese de-a latul drumului meu. Nu m-a lătrat fiindcă îl hrăneam seară de seară cu lapte și miere. Duceam cu mine o rană imensă care îmi pornea din suflet dar nu mă durea foarte tare fiindcă ajunseseam să respir după voie. Puteam să mă îndrept către orice direcție așa că am ajuns în stație.

Șoferul primului autobuz ajuns acolo îmi spuse că în ziua respectivă se circula gratuit dacă îmi doream așa ceva din toată inima. Nu i-am răspuns de vreme ce nu era cardiolog ci doar un conducător auto care începea să îmbătrânească.

Am urcat și mi-am propus ca la a cincea oprire să mă dau jos. Dar îmi apărea dificilă o astfel de numărătoare așa că am coborât la întâmplare.

În apropiere de gara de călători.

Mi-am scos o felie de pâine din buzunar fără să îmi dau seama că era goală și am început să mușc din ea fixându-mi privirea pe clădirea sticloasă a gării, cea care aducea cu un bidon umflat cu promisiuni.

Ca cel pe care îl adusesem de la bunica, plin cu vin de a doua.

Lăsasem bidonul după ușa dar toți cei din apartament râdeau ca niște apucați, fără să îmi fi împărtășit motivele unei astfel de stări. Devenisem o insulă în mijlocul oceanului.

Așa că eram nevoit să mă simt bine pe bancă, motiv pentru care de data asta mi-am întins extremitățile până în apropiere de calea ferată.

Nu mi-ar fi stricat încă un sandviș dar m-am gândit că nu avea rost să mă grăbesc. Să fi procedat și eu ca perechea de picioare lungi până-n gât care se pusese pe banca mea dar pe partea cealaltă.

Precis că femeia respectivă trebuia să ia trenul către o persoană fără nume sau chip. Se așezase la egală distanță de margini. Ca mine.

Dar la urma urmei era ziua mea liberă și nu a ei.

Pe mare se anunța furtună la care eu mi-am ridicat mâinile fără să pricep motivul unei astfel de reacții. Mare lucru dacă ploua pe întinderea apei.

– Mare lucru, mare lucru... zise demoazela din spatele meu. Nu puteam să îmi dau seama cum de fusese în stare să îmi citească gândurile.

Nu eram sigur dacă îmi plăcea sau nu o astfel de scamatorie. Poate că ar fi fost mai bine să mă fi pus alături de ea însă nu știam cât putea să fie ora.

O mână lungă care părea să nu se mai sfârșească îmi arăta ceasul fixat pe perete. Cu un deget alb care amenința să se apropie de bunătățile mele.

Eram nevoit să îmi adun mințile dar ele mi se puneau de obicei în calea oricărei situații favorabile. Una care nici măcar apropiere nu devenise încă.

Reflectam eu dar ea mă privea deja de la un capăt la altul. Și zău că eram contrariat de statul ei îndelung pe o astfel de bancă, construită din bucăți de lemn puse la oarecare distanță unele de altele.

Oare nu o dureau bucele?

M-am ridicat și am trecut dincolo, aproape de ea, ca să îmi fie dat să văd că o stăpâna un soi de tremur nervos care pornea din vârfurile picioarelor și părea să se oprească puțin mai jos de gât. Aș fi vrut să stau de vorbă cu fata dar nu știam cum să încep.

– Cu începutul, domnule... Pornirea mea era departe de orice final. Pe drum puteam să mă pierd fără voie pe cărări care nu duceau nicăieri.

Începusem să iau foc în interior iar fumul îmi ieșea pe nări de parcă m-aș fi dedat la mahorcă. Dar dumneaiei nici vorbă să se fi mutat mai încolo.

Îmi țineam privirile în pământ fiindcă nu aveam curaj să o privesc în ochi. Puteam să mă uit doar către picioarele ei lungi care păreau să se apropie de intențiile mele.

Palmele îmi erau pregătite pentru o ascensiune pe atari meleguri dar nu eram sigur că ar fi fost indicată o astfel de manevră. Dar îmi tremurau amândouă de nerăbdare.

Și ce n-aș fi dat să fi fost mâna mea pe acolo.

Intențiile mele bune cât și cele rele se legănau ca în prima zi de la facerea lumii și așteptau să îmi vadă reacția. Iar eu mă simțeam părăsit de orice posibilitate de a fi judecat.

Eram nevoit să uit de ea de vreme ce din ziua mea liberă nu trecuse nici măcar jumătate.

Însă ea îmi dădu mâna mea imaginară deoparte, își scutură câteva fire inexistente de praf după care se ridică și dispăru în tunelul din apropiere. Cel care rămăsese cu gura căscată.

Era prea târziu să mă fi sculat și să fi alergat după ea.

Și de altfel nu vedeam rostul unui astfel de exercițiu.

Rămăsesem doar cu umbra mea care nu se despărțea niciodată de mine.

Ar fi fost de dorit să mă fi gândit la ceva filozofic de pildă dar memoria mi se lipise de fundul dumneaei. Cel care mi se arătase la plecare în toată splendoarea lui chiar dacă dânsa ar fi putut să fie de altă părere.

Eram sigur că începusem să parcurg drumul care trecea prin sala caselor de bilete pentru ca de acolo până afară să îmi mai fi rămas doi pași sau cam așa ceva.

Dar i-am recunoscut profilul înapoia unui geam imens, loc de unde vindea bilete de călătorie și tare îmi venea să mă fi pus la coadă.

Însă nu puteam de vreme ce începusem să uit de existența Atotputernicului. Eram aproape sigur că nu mă veghea din înalțuri fiindcă domnișoara îmi făcea semne disperate cu mâna, menite să îmi atragă atenția. Chiar dacă s-ar fi putut să fie vorba de un altul.

Să fi ajuns la linia de plutire?

Nici eu nu știam care ar fi putut să fie dar îmi fu dat să văd că rămăsesem fără umbră.

Mi-am scos din buzunare un ultim sandviș și am început să îl consum cu gesturi mecanice, vreme în care pașii mă duceau cu un ocol larg dincolo de sticla transparentă înapoia căreia ea nu încetase să producă gesturi de om dezaxat.

Îmi pierise orice poftă pentru așa ceva de vreme ce eul meu interior mă forța să mestec mai cu tragere de inimă bucata de carne așezată între cele două felii de pâine care DĂDEAU să moară.

Poate că ar fi trebuit să mor eu?

Afară norii grei se pregăteau să se reverse de-a lungul și de-a latul trotuarului pe care mă îndreptam către stația de autobuze.

Nu mai credeam în nimic și în nimeni.

Fusem de două ori foarte aproape de ea dar nu am ajuns să întind mâinile pentru a o fi luat în brațe.

Adică asta fusese finalul unei zile libere și ceva îmi spunea că trebuia să revin în sânul familiei.

Un autobuz opri în stație și un șofer asemănător cu primul mă invita să urc fără să uite să îmi zică verde în față că de o oră se terminase cu călătoriile gratuite.

◆ IOAN BABA (Serbia)

POARTA POETILOR
CAVALINI

*Lui Nichita Stănescu, Anghel Dumbrăveanu,
Petre Stoica, Srba Ignjatović și Adam Puslojić*

S-au pornit și-au început să vadă
Cu nasul Cu ochiul "Totuna"
Cu inima în clipeală

Îngerul le-a spus să treacă Să intre
Și inima le tresălta de bucurie
Ca sângele în agitația sârbească

Apoi din borne parcă a crescut o Poartă
Cu talpă și ceafă
Ca un arc de triumf
Drept templu al poezilor cavalini

O-ntrezărim ca pe-o inscripție
Din piatră slavo-dacică
Prin care vor începe
Două țări de cititori * să se-ntrevadă

E o ladă de zestre această Poartă a leilor
Cu spirit și valențe milenare
Pe ea un cuplu-ncremenit cu ochii lumii
Sărutându-se în hora cea de sărbătoare

Ctitorii au lăsat-o deschisă
Și-atunci isteț ne-au conjurat
Să nu o încuiem vreodată
Ci să ne facem catiheți
La frontiera sufletelor noastre

**Două țări de cititori – din rațiunea poeziei
„imprevizibil-aluzive” a paradoxistului Nichita
Stănescu (1933-1983), dar și a celorlalți confrăți din
„Belgradul în cinci prieteni” pe care i-am cunoscut prin
totul ce au făcut.*

INCREDIBILUL MOD DE A PLECA

*Cu pietate confrăților Gheorghe Tomozei,
Vasile Tărățeanu și Adam Puslojić*

Bătrânule tânăr
Mă dezmierda Gheorghe Tomozei
La aceeași masă cu Vasile Tărățeanu
„Eu trebuie să plec cu trenul de Caransebeș
Fiindcă mâine
Mama aleargă vârsta nonagenară
Și eu mă voi naște din nou!”

La numai trei zile
După dezvelirea chipului de bronz
A lui Nichita la Reșița
Dinspre București a fulgerat
Șoapta lui Adam că Bătrânul Tom
Într-adevăr ar fi plecat din oglinzile pământene
Cu cap încălțat în piele de înger
Să plonjeze-n aerul elegiac

Incredibil spuneam
Poeții nu pleacă murind
Ei pleacă doar în mod himeric
Se micșorează și iarăși se nasc
Într-o lume departe
Într-o lume aproape
În templul miraculos al marelui Mister

1997

MUZEU CU PĂLĂRIE MÂINI ȘI LIRĂ

Confratelui Adam Puslojić (1943-2022)

În miez de vară și fără pălărie ca pe Orfeu
 Drumul m-a dus de la Caștel spre Viminacium
 Unde m-am încremenit într-o poză *selfie* la modă
 Ca Robert Cornelius sau astronautul Aldrin
 Alături de statuia lui Constantin cel Mare de la Naisus
 Cel care botezase Europa
 Și iată-mă printre poeți și poetese Legende romane
 Convins că amintirea cu simboluri
 Nu rămâne doar în dosul frunții
Bravo Ioanus Ai devenit și tu exponat Îmi scrie
 Adam a lui Pâslă socializat acum și el pe *facebook*
 Judecând că acea Cunună a lui Euridice
 Ar fi ca pălăria lui Đura Jakšić sau a lui Nichita
 Văicărindu-se că pălăria lui primită de la Geo
 Mulți voiau să o poarte dându-și majoră importanță
 Și biata pălărie misterios a dispărut la Smederevo
 Sau poate a zburat căutându-l pe bătrânul Bogza
 Întreb: bătrânule Adam Știi oare / Sau nu știi
 Ce anume înseamnă Simbolurile valahe
 Iată ce auzisem chiar de la *Rumâni* noștri
 „Capul este precum văd ochii
 Căciula străveche și astăzi e Națională
 Iar mâinile încrucișate Spun
 Tot ce ochii văd Mâinile nu lasă”
 Ce să-ți fac dacă la Belgradul Nou și Kobișnița
 Ești înconjurat „ge ai noștri” Trebuia „să bați mereu”
 Să tragi la timp din *Clopotul Nichita*
 Pe mine nu m-au încununat cu pălărie
 Mi-au dat *Lira lui Orfeu* să pot cânta mai bine
 Să o depun de viu într-un muzeu zidit din versuri
 Care și-acum plutesc pe Mlava
 Călare pe Danubia-n aval
 Plonjând încolo spre Deltă și spre Marea Noastră
 Ca o navă transeuropeană cu dragoste zidită

2018

◆ DORINA BRÂNDUȘA LANDÉN (Suedia)

când nu visezi și soarele strălucește la miezul nopții

O lumină tulburătoare a miezului nopții
în care moare și se naște soarele
cum umpli tu gura anemonei cu noduri de aur
și preschimbi toate iluziile roșii în poduri de sârmă
vai cum îmi taie mâinile de parcă mi-ar fi legate încheieturile

și cât de scurtă mi-e respirația aerul parcă ar fi țărână

întreaga noapte buzele mele moi au sângerat într-una
peste grădinile ruinate ale credinței și încrederii
toate mișcările secunde le-am simțit
am simțit metalul frumos al tinereții depărtate
devenind casant desfăcându-se moleculă cu moleculă
într-o prăvălire o fărâmițare care nu se mai oprește

privesc cerul septentrional păstrând în mine neschimbată lumina
până când se va arde în cealaltă lumină și se va distruge.

m-am născut într-o zi de luni și n-am fost urmărită de noroc

am vrut să îndepărtez de la mine sentimentele trăirile
tot ceea ce nu este decât distrugere lentă tăinuită
sunt un om rațional dar în somn tai în felii așteptările
și plutesc sus sus în văzduh deasupra luminilor de avertizare
iar țipătul meu desenează o linie argintie pe nori

tăcerea netedă ca turnată într-un singur tăiș alb necruțător
am ascultat-o cu inima eu însă vorbesc cu toată gura vorbesc
smulgând spre mine partea aceea de timp în care suprapunem zboruri
iar noaptea târzie ne prinde rostogolind cuvinte de care avem nevoie
să fim noi înșine și ceva omenesc dă năvală peste noi
ca sângele în tumult ca vinul într-o vie plină de struguri

eu îmi sunt eu și de bună credință rup zăgazurile
dau lărgime simțămintelor și cu răsuflarea mea înfloresc anemonele
dar aerul e apăsător lumina dospită când de sub norul imens
știu ce se-nțămplă: în nimeni nu poți avea încredere –
scânteia ei mi s-a istovit într-un lac de nepăsare
iar adevărul stă îngropat și putrezește ca un cadavru fericit

cu bătaie dureroasă cuvintele în cerul gurii au înțepenit
pământul pare să fii rămas neclintit cerul este neclintit
păsările sunt muritoare și aripile lor lungi spre mine își întind

zborul tremurând în sine s-a năruit ori poate eu coborând
ca un val înspumat de regrete rușine și durere
peste drumul întortocheat al inimii mele
jocul și pierderea

toate acestea îmi aparțin câtă vreme le cuget

e obositor să fii o femeie
plină de încredere în sine și puternică
să nu plângi să nu privești înapoi
să sosești mereu de foarte departe
printr-o ninsoare leneșă și mărunță
cu o pasăre roșie flămândă pe umăr
și o armură de gheață casantă pe inimă
să vezi să simți adâncimea timpului
rotindu-se ca un disc în carne

să cazi să te ridici întotdeauna
să parezi să contracarezi fiecare lovitură
cu grația unui dans dirijat de instrumente ascunse
să-ți permiți să fii distructiv de sentimentală
între miezul nopții și ora 5 dimineața
neauzită să vorbești printre rânduri
într-o limbă moartă demult
să spui orchestrei din creierul tău
să cânte tare și apoi mai tare
făcând loc șovăielii dintre cuvinte
pentru a rosti sentimente
pasiunii ce nu se mărturisesc
și a tăinui durerea tristețea – substanța
esențială a zilelor tale în lume

să nu mai știi bine dacă tăcerea sau încrederea
te face să te clatini să uiți să mănânci
arunci laptele înăcrit la canal pentru că miroase urât
muncești prea mult te implici prea mult
fumezi prea mult dormi puțin și prost
ah ce trudă e până-n pânzele albe
arșița nopților în care după toate regulile artei
lumina lunii ridică marea la gura malului
diminețile clipesc ancorate într-o mlaștină
iar în trup ți se sculptează
de pe acum fragmentele morții

e obositor să simți în gât nodul amar
care-i înăbușă în zori pe hoții de vise.

între fereastră și vis există întotdeauna un interval

acum deodată în puterea nopții
departe de somn și de tihnă
aud fiecare secundă densă și prăfuită
căzând peste lucruri peste fiecare impuls
care sfârșește lovindu-se de memoria limpede a ferestrelor
dar între fereastră și vis există întotdeauna un interval
unde realitatea își pierde puterea

lucrurile și culorile strigătul unei păsări de noapte
forma lor se ridică pe întreg cuprinsul întunericului
se răsfrânge la nesfârșit în toate gândurile în toate vremurile
timpul se dilată prin colțurile acestui spațiu lipsit de lumină
se aține în jurul inimii se strecoară în carapacea singurătății
zumzetul autostrăzii și viața continuă
se aud departe departe cine știe dacă sunt reale?

fereastră – legătura limpede și clară dintre mine
luna și lumea care întotdeauna la locul ei s-a aflat –
s-a spart s-a spart s-a spart
ca baloanele de săpun când ating pământul
clipa m-a luat prin surprindere în noaptea asta
în care doar stelele ard drept semn de durere sau bucurie
stau întinsă despuiată și vulnerabilă pe cearșaful alb
pieptul mi se umflă când respir dar ce să fie cu
cercurile astea metalice care susțin greutatea vieții
cedează în fața unor îndepărtate iluzii
mă scufundă în apa întunecată a tuturor viselor
spre partea cealaltă
a sfârșitului.

noimă

în noaptea asta
aud cum se prăbușesc stelele cerului în țărână
aud cum inima lor nemărginită
plesnește de singurătate într-un amestec nebulos
de înțelesuri adevărate ale tăcerii ale întunericului

în prelungirea brațelor mele întinse simplu și curat
în adâncul unei insule nelocuite
crește înțelesul că trăirile de azi nu sunt
decât fotografii neretușate ale existenței

în noaptea asta sunt mai tristă decât o iguană
crucificată pe un perete alb alb

◆ NICULINA OPREA

Codițe albe

sub cerul tot mai înnegurat
nu se mai văd exersând rotirile în cerc

porumbeii voiajori ai fratelui meu
au uitat drumul spre casă

acum doar umbrele noastre
arareori așezate față în față
prin aerul umed caută urmele
codițelor albe în formă de evantai

codițe albe
deasupra capetelor noastre bălaie

peste pulberea somnului își lasă uneori
amprentele gheruțelor firave
asemenea unei dojeni de negăsirea
grăunțelor în curtea cu miros de regina nopții
în care porumbeii fratelui meu
au îngerit atâta vreme

Harta din inima mea

*lui Enver Ercan**

steaua în care locuiești
este un soare al nopților
în care înfloresc
macii albi

macii albi
macii albi în ale căror petale
s-au cuibărit cioburile timpului sfărâmat
de roțile dințate ale unei dimineți blestemată

dar timpul

timpul care ar fi trebuit
să germineze lângă respirația ta
s-a transformat în bobite de rouă,
iată cum îmi netezește drumul desenat
pe mantia numelui tău

în urma pașilor mei
înfloresc doar macii roșii –

mantia numelui tău
este harta din inima mea, iar tu

tu ești un câmp înflorit
cu maci albi și maci roșii

* *Enver Ercan – important poet turc (21.01.1958 – 22.01.2018).*

Efluviile lumii

„spre a lăsa să te pătrundă
toate efluviile lumii
trebuie să devii un Nimeni”, zici
trecând odată cu vârtejul grămăjoarelor
de frunze căzute printre încrucișările
limbilor vântului scăpat
din degetele lui Dumnezeu

vânt sălbăticit de-a binelea
ca o gorilă de neimaginat
în apropierea marginilor sufletești

„să devii un Nimeni”, zici
deschizându-ți brațele spre oglinzile apelor
din ochii temătoarelor păsări găsinde-și
odihna în palmele tale asemenea
teritoriilor neatinse de sihăstrie –

teritorii luminate de un soare nou
născut doar pentru cei ce pot să audă
cântecul privighetorii cum se rotunjește
sub coaja micuțului ou peste care
efluviile lumii nu conțin
a se revărsa

O inimă în formă de cerc

o inimă în formă de cerc
dar nu cercul din copilărie
pe care fratele mi-l lua din mână
spunând că fetele nu se joacă cu cercul,
un altfel de cerc, unul mic

tot mai mic pe zi ce trece
până când va deveni un zero barat
în care nu va mai încăpea nici măcar
amintirea trupului împovărat cu atâtea nimicuri
nici cartea de identitate îmbătoșată
în fața morții refugiată între copertele
dosarului cu o singură filă

o inimă în formă de cerc
tot duce în eroare
ecografele de ultimă generație
nici cardiologul nu știe ce să mai creadă
de aceea s-a apucat de pictat
cai verzi pe pereți

Prilej de cunoaștere

cel mai bun prilej de cunoaștere
este sfârșitul toamnei

după asfințit socotindu-ți plusurile
și minusurile fiecărei zile
vei întoarce spatele oglinzilor
îngălbenite de timp

noul chip nu ți-l vei recunoaște

ochii verzui-cenușii vor privi în altă parte
nicidecum cărările bățătorite
dintre două paralele

sfârșitul toamnei este cele mai bun prilej
de-ați revizui agenda telefonică
de-ați schimba adresa de email
de-a arunca nimicurile în care ai crezut
fără să privești nicio clipă în urmă

doar gândul că odată cu primii
fulgi de zăpadă vei fi alt om
alte orizonturi se vor deschide
fără ecourile paharelor răsturnate
pe fețe de masă albe
brodate cu gărgărițe minuscule

fără hohotele răgușiților
de la periferiile cu miros de gogoși

fără ca otrava neputinței morarilor de cuvinte
să atingă vreo urmă adâncită în puful
zăpezilor tale

Domnul istoric

domnul istoric
își mai scoate câte un ghimpe
din limba de lemn

îl împlântă în aripa dreaptă
a privighetorii din cușca de aur –
pentru a îndepărta confuzia, spune el

intenția depășește imaginația
cade bine în ridicol domnul istoric

într-un ridicol mai mare decât
cel al lingușelilor între patru ochi
și doi epoleți exfoliați

domnul istoric (vai!) nemaivând ce scrie
aberează uneori, alte ori
minte pur și simplu uitând
să-și achite facturile
mai ales factura către dumnezeu

toate acestea sub umbrela vârstei
când înțelepciunea ar trebui
să-și spună cuvântul

◆ KOCSIS FRANCISKO

Deprindere

încet-încet, am deprins arta de a renunța
la lucrurile de care nu am absolută nevoie;
n-am făcut-o cu regrete, ci în felul cum renunță
copacul la verdele frunzei,
cum renunță floarea la podoaba de petale,

cum crește iarba, cum învață pasărea zborul,
cum înveți abecedarul de a fi;

am exersat dezvățul de lecții omenești
date de când lumea și imperativ repetate;
constat senin că trebuie
să le dau mereu dreptate vechilor greci,
n-ai nevoie de alți dascăli pentru a înțelege
că numai la tine însuși nu poți renunța,
restul e libertate de a alege
cum te simți bine în pielea ta

Filă de jurnal

Vântul compune motete țărăgănite, le cântă la colțuri
de stradă, pe la streșini și în pădurea tot mai rară;
dimineți cu vârtejuri de soare
trec prin oraș, se uită numai la păsările care se scaldă
în colbul poleit, fericirea e peste tot rară;

nimic mai cătrănit decât vacarmul
mașinilor cu șenile groase când calcă brutal
peste mormane colorate de gunoaie,
democrația originală nu ține pauză;

sunt zile când poți să te treci la capitolul șaradă
și să constați că nu poți juca rolul unui oedip local,
noul sfinx a învățat enigmistica la altă școală
și are trucuri de rezervă cu carul;

oricine știe că zeul cel mare
are păreriile lui despre valoare,
dar gustul înfrângerii o fi și pentru el amar;

motetele serii au foșnet de nisipuri mișcătoare,
le cântă un cor de păsări grele, ciudate,
cu pene tăciunoase; noaptea e oarbă, pipăie, miroase,
suduie, dar nu vede aceste peisaje.

Fluturile coadă-de-dragon

din nou, drumurile au înșelat destul de crunt
un fluture coadă-de-dragon cu mărgele
luate parcă din cele mai frumoase stele stinse;

albastrul amăgit ușor de puncte negre, pete albe
și reflexe de aur în ochii smolit întunecați de sete,
panglicile cozii curg ca suflate de-o adiere
deasupra albelor pietricele;

în soare, diamante strălucesc pe calea de nisip
aceste albe cioburi de ochi ce au orbit –
stropii unei substanțe ce s-a-ntărit
când lumile fierbeau pârjolitoare,

pietre în care văzul s-a oprit,
în care se mai scaldă doar imagini amăgitoare
precum reveriile din care lumea s-a trezit
prin tainica suflare

Motiv de groază

În definitiv, și dacă rămâi pe loc,
necazurile dau de tine la fel de ușor
ca atunci când gonești în căutarea lor
sau fugi de ele;

în noaptea îngustă, un interstițiu lunar
luminează brusc peisajele imaginației –,
înainte de prăbușirea în spaimă, cârligele nervilor
pătrund adânc în carne,

cu toate ghearele te apucă
o neputință care trimite junghiuri în inimă
și cuțite lungi în gânduri și adânci presimțiri –
de cele mai multe ori nici nu știi de ce te temi,
de faptul că ești viu
ori de gândul că totul e doar o porție de suferință
din întregul neînchipuit de mare,

ori că singurul motiv de groază
de care trebuie să ții seamă
nu se află în afară
și – orice ai face – nu dispăre.

Ceață

Aud corbii croncănind în ceață,
pe-aproape trece-un câine bleg,

e frig și e necaz în graiuri,
un ton amar pe care-l înțeleg;

nimic confuz în bocetul seral,
sunt doar griuri de melancolie

și-n glas de corbi, și-n ochi de câini,
și-n toate-o grea stenahorie.

◆ BEKE SÁNDOR

**Dacă poeții devin
somnoroși**(Ha elálmosodnak a
költők)

Azi mâine poeții

vor scrie numai pentru ei,
vor crea
acea minunată poezie
despre țara
poeților eliberată
fără forță,
ce o vor citi doar bunul prieten
și nevasta înțelegătoare.

Când vor obosi
în lumea lor,
somnul îi va copleși
și-și vor așeza capul
pe pieptul poemului,
visul lor
va da mâna cu poezia,
și astfel vor porni
într-o călătorie gratuită
cu un avion supersonic
spre patria poeților.

Al cincilea anotimp al iubirii

(A szerelem ötödik évszaka)

Dacă trec prin fața
magazinului de vopsele,
îmi pătrunzi în minte.
Dacă mă plimb
pe lângă clădirea institutului,
știi, că ești înăuntru
și lucrezi.
Dacă te văd pe corso,
ca un copil,
sunt cuprins de emoție.
Oare de ce?

Căci nici nu mă cunoști.
Doar eu știu,
că între aceste rânduri
ești alături și te plimbi cu mine,
pe al șaptelea continent,
în al cincilea anotimp
al iubirii —
în această poezie.

Dacă...

(Ha...)

Dacă chipul tău ar fi nisip,
vântul l-ar sufla.

Dacă ceață ar fi cuvântul tău frumos,
spre cer s-ar înălța.

Glasul tău s-ar veșteji,
dacă ar fi o floare.

Veșnică ar fi iubirea ta,
dacă ar fi o stea strălucitoare.

Erotomanie

(Erotománia)

În trunchiul copacilor
am văzut trupuri de femei dezbrăcate,
deși au fost doar
niște bolovani
mari și diformi.

Asta ești

(Ez vagy)

În patul meu
sirenă,
în inima mea,
hienă.

(Traducerea autorului)

◆ SORIN GRECU

UIMIRI ȘI SUFLETE

Ai urcat dealul pe brânci și încâlcite cărări
ajungând cumva la versul încheiat în coadă de pește:
te extinzi din ce în ce mai mult în limitări –
dar oare asta nu extindere se numește?

tu – un personaj aflat mereu cu juvățul la gât
julit pe la genunchi și coate
continui să călătorești prin peisajul ce miroase urât
maratonist al eternei nații de primare

te-ai întors pân' la urmă la un alt gând răvășitor:
după atâția ani de zbunguială a cărnii
acum la venirea iernii
cuprinsă de remușcări aceasta se cere singură la abator

iar despre suflet – cântărit înainte de urcare
trecut prin tot felul de talgere omenești
pare imposibil de prins în cătare
darmite să ajungi cumva să-l citești

aici nu e nimic altceva decât evoluție în natură:
după ce s-au înțeles perfect între ele
deopotrivă borțoase și rele
trecutul și viitorul te pleznesc simultan peste gură!

VALUL ÎNȘELĂTOR AL CĂRNII

Abia când acesta binevoiește să se retragă
surpându-te cu maluri cu tot
ajunge să-ți reveleze duritatea tsunami-ului
exact așa era de la început
însă tu – furat de spectacolul
animalicei împreună/reproducției
ai pierdut îndeajuns de mult timp
nu te-ai oprit o clipă să-l descifrezi

valul înșelător al cărnii –
capcană perfectă pentru spirit
fumigena aruncată de păpușari
bârna din privire ce nu-ți va permite nicidecum
să descifrezi mecanismul ascuns în matrix

◆ CALIOPIA TOCALĂ

1. Se făcea că eram seară...

Marea s-ascundea între valurile ei
sub strălucirea albului din incisivii soarelui,
pânza fluidă, mătăsoasă îmi răcorea instinctele,
în ritmurile cosmice ale universului,
pescărușii își mângâiau prada
din hăul cristalinului cu dragoste,
cum vulturii cerului pe ei...
Din fluxul gândului hoinar
din spuma mării de ieri
din nimic, din viitor s-au ivit
vântul, scoica, valul, muzica sferelor,
o perlă într-o scoică țesută-n așteptare...
Soarele sărută dinții mării,
între săruturi umbra și urmele inimii,
apoi țărmul, trecutul, absent continuu,
un gol... tăcut abandonat între lacrimi și spini.
Și
se făcea că devenisem noapte,
nu, mare mi-a șoptit valul...

2. Ninge iubire albă...

Universul există pentru că exiști tu
deasupra, doar cer-iubire,
de-ar fi să cadă,
ar ninge iubire albă în ploaie, transcendental, de dorințe,
dar nu se-îndură să te transforme în
imaterialitatea lor...
valurile se-întind viclean ca să-mi sărute picioarele,
nisipul se ascunde sub pânza mării... și
cu ea săruturile tale din căutările instinctului...
în jur, verde-verde, gri, albastru, ochiul mic,
în ochiul mare, sub ochiul și mai mare,
timpul tău în timpul mare, într-un timp și mai mare...
Cer, pământ, apă și culoare, tu, eu,
și mai era nevoie de ceva?

3. Omul trebuie să învețe...

Omul trebuie să învețe să uite și forma și culoarea suferinței
 și arsura lacrimilor ei în lenta curgere prin timp.
 Ca să rămâi lucidă, șterge cu buretele tot, îmi spune marele arhitect, sau
 pune pe strunele unei harpe, care te-a costat mult și te doare și mai mult să te desparți de ea,
 pune istoria ta, a lumii, pune dezamăgirile, clipele de neant,
 pune jalea strămoșilor tăi, cu paloșe vibrând de patima apărării
 în fața hoardelor înfometate,
 pe umerii cărora stă neclintit de veacuri sfântul sentiment românesc,
 pune izvoarele cristaline și munții cu brazii înalți, casă păsării măiestre,
 câmpiile pline de dorul, pulsând sub ia-cămașă, ce saltă sânii feciorelnici
 în hora noastră strămoșească, și de holdele mănoase din spicele doldora de rod,
 pune faldurile albastre ale apelor vrăjite, în rostogolirea valurilor de pești,
 și hora zânelor din tărâmul de poveste al basmelor noastre,
 pune tot, pune clipa
 când ți-ai dorit să pleci, dincolo,
 ori să nu fi existat ceasul venirii tale, aici, pune tot,
 și dealul, și valea, și râul, și groapa, și steaua, și plugul...
 A mai rămas ceva la noi? A plecat chiar tot!?
 Dacă te doare, pune zâmbetul, pasul și fiara
 pune tot ce ți-ar putea aminti de tine, ieri
 fii om și uită-le,
 ca să nu te doară.
 Altfel, cum ai putea revedea răsăritul,
 cum ai putea auzi sunetul cornului și răpăitul stropilor
 de ploaie pe trupul tău tânăr și vânjos de vise...
 și trapul cerbilor săltând peste lanuri,
 atingând voinicește cu ramuri regale-n bucurie
 poalele codrilor de aramă, argint și de aur și tot
 ce-au mai avut pădurile noastre,
 cum altfel, ai putea simți atingerea primului fulg de nea din zorii începuturilor tale,
 și cântecul privighetorii, cum ai putea să-l mai auzi,
 și triful ciocârliei, urcând strajă pământurilor noastre din înalt,
 și cântecul cucului strigând-și mereu fratele...de peste mări și țări
 cum să-l auzi, altfel, pe ciobănașul mioritic și măicuța bătrână
 care-și îngroapă simbolic feciorii plecați peste mări și țări...
 și, mai ales, iubește, iubește de la început și până dincolo de mâine...
 Dacă tu suferi azi, peste o zi, o lună, o viață de om,
 suferința nu va mai fi
 și atunci
 de ce să nu fii tot timpul lucid
 și să nu te încarci cu trăiri inutile.

◆ ELINA ADAM

nodul din gât, ca o eșarfă de mătase

când citesc undeva despre iod
ca acum, în scriitura acestei poete mirabile,
îmi amintesc că și eu
îl beam cândva cu porția, o dată pe an
doctorul cu păr alb, ochi albaștri și blânzi
îmi zâmbea mereu
știa ceva ce eu aveam să aflu mai târziu
moartea mă aștepta la doi pași mai încolo
cu ochi de fiară în crepuscul
și colțul ei creștea deja în mine

ai venit. te-ai încocoloșit așa încât
mama și tata, bunicii, mătușile și unchii
din copacul pe care cu toții îl purtăm în noi
s-au dat la o parte mai cu silă,
erau cam înghesuiți cu tine acolo
dar n-au zis nimic,
cu moartea nu te joci, aveam să aflu mai târziu
chiar așa a și fost, tu ai venit, cuvintele au amuțit
ori au plecat, nu-mi mai aduc aminte

din când în când încercam să dezleg misterul zâmbetului lor,
acele statui frumoase, umblătoare, îmbrăcate-n alb
ei, care îmi dădeau să beau din păhărelul mărunțel
lichidul transparent ce mă făcea aproape volatilă
puteai să juri că părți din mine
pluteau în jurul meu dansând un dans de iele
nu vă apropiați căci sunt contagioasă
s-ar putea să vă dezintegrați,
să vi se descuameze existența
în particule cu totul mici, niște acarieni ai memoriei

doar afară, niciodată înăuntru
mă împreunam la scară nano

cu fotonii, cu sunetele anotimpurilor
când verzi, când albastre de ape șiroinde
pe retina memoriei ălor mai bătrâni
mame și tați, bunici, unchi și mătuși,
când tăvănit și reci,
zgrunțuri de nădejdi
abracadabrante ori frici

până-ntr-o zi când doctorul acela cu ochii blânzi, la fel de albaștri,
și părul mai alb, aproape ca zăpada,
m-a privit și mi-a spus
poți pleca de acum, nu mai e pentru tine aici
moartea s-a mutat de după ușă
ai îmbătrânit, miroși a viață care pulsează, fugi

și aproape fugind, mai mai împleticindu-mă,
am ieșit din locul acela căutând alte împreunări, în alte anotimpuri

în timp ce nodul din gât se desfăcea
precum o eșarfă de mătase alunecând pe zăpada arzândă
chip de înger luând

împreună lucrare

iodul, acest element volatil
subtil încărcat cu toate amintirile, lacrimile și visele la purtător
iodul, ce ți se oferă la păhăruț,
porția cuminte de viață pe care ai toate șansele să o ratezi
iodul, acest mirabil păstrător al comorii unei inimi aflate la început
ori a alteia plictisită deja, cu un ochi aproape închis
iodul, fratele meu pentru vreo zece ani
când doctorul cu părul alb și ochii albaștri
mă privea blajin și zâmbea
hai, las-o-ncolo de moarte
e doar o pasăre puțin mai flămândă
cu generozitate am scuipat, atunci, în palmă
și i-am dat să mănânce
a doua zi un fluture a trecut prin fața oglinzii
și nimic n-a mai fost ca-nainte

◆ GABRIELA ANTON

Vorbesc despre dragoste

ne îmbrăcăm în oglinzi și cu câte o pălărie pe cap
colindăm văzduhul, le ștergem sudoarea bătrânilor
de pe frunțile lor nevindecate;
deodată ne poruncește cineva să stăm în genunchi
cu niște cărți gigantice în mâini salutând cele două ființe
care ne alfabetizează,

rând pe rând ne rașchetează oglinzile de pe noi
și cu trupurile goale trecem printr-o sală cu jocuri de noroc,
aș mai învăța să scriu o literă, care nu e aici prin carte,
o știe numai bătrânul în toiag albastru care-și făcea găuri
în pământ, acolo își plângea părăsirea de sine și profeția înfrângerii,
vorbesc cu el despre dragoste și de sub un braț îi curgea noroi
de pe țărături uitate,

mă duc într-un labirint unde oglinzile îmi îmbracă
trupul și mi se șoptește să nu mai vorbesc despre dragoste.

Grădinarii

ne trimiteam aplauze unii altora, dar tu rânjeai la palmele
strânse pentru ruga de sub stejarii bătrâni,
nu mai vin duminici cu grâul fiert
pentru ierburile sălbatice din noi,
care ne întunecau sentimentele
în fiecare clar de lună
pe acoperișul acela unde numai un orb
dresa norii în aplauze
și se strângea ca un melc
între două bariere să nu-l fure migrația.
acolo sub stejarii bătrâni unul mai visează
ca mărilor albastre să mai îmbrățișeze corăbii,
acea tăcere din albastru
și e furat de migrație,
sărută trunchiuri albe, se reclădește în acea duminică
în care amândoi mâncam
lapte cu scorțișoară!

doar grădinarii scoteau din sâmburi
copii pentru discipoli decorați
cu întâmplarea de a fi
pe acea neștiută corabie.

Altundeva

altundeva nu ne aminteam de nimic decât de un autobuz

din care coborau chipuri în pânze albastre,
mulți căptușiți cu lumânări roase
pe jumătate de câinii tăi.
umblam amândoi cu obrajii scorojiți de singurătate
în încălceli ale clipelor
când ne căutam de treabă.
să fug de capcana aceea în care se diluează dragostea
cu răbufniri de resentimente, îmi spuneai,
când urcam muntele și de sârme ascunse mă împiedicam,
omul cu ochi negri își trosnea degetele nepăsător la mersul meu
către tine; urcam în autobuz și dintr-un colț doi bătrâni, unul cu toiag negru,
altul cu toiag albastru, mă prindeau într-un colț și-mi furau tot sentimentul;
mă separ de tine ca de-o mașinărie stricată din care nu mai ies
decât cuvinte mute și, totuși, mă-nvârt într-o absență exaltată
în care nimeni n-ar fi trebuit să-mi ceară socoteală.

Vis

nu știu pe cine așteptam sub o roată care mergea doar înapoi,
călătoream exaltați de o cunoaștere nemaîntâlnită
și adoram casele vrăjite de scaunele din înalt;
unul într-o căruță din scoarțe de stejar memora cu voce înceată
poezia auzită în sala aceea de așteptare,
răsturnare în ritualul de a pune perna sub cap,
când venea spre mine un dezertor dintre toți emoționați
de strângerea copiilor la piept.

corabia ca un ciorap se mula în largul mării
și din cele patru colțuri măști se descurcau de valuri
pentru un ceremonial unde clopotarul
nu avea voie,
din găurile pământului oasele pietrificau până și cerul.

Pasărea – păianjen

nimeni nu regăsea nimic sub aceste rădăcini
de copaci gigantici,
numai pasărea-păianjen se lua cu mine la întrecere
în zboruri răsfățate de tulburări
și mă furișam o clipă în acest adânc rudimentar,
vipere galbene împiedicau bărbatul să mai iubească femeia;
și, cu propriile noastre absențe făceam să se regăsească
a nu știu câta oară nimeni cu nimeni,
nimicul cu totul.
ne rupeam în două amândoi dacă doream
să mergem puțin dincolo;
într-o groapă un urlet atrăgea vulturi
cu două perechi de aripi,
la jumătatea drumului copilul nu mai găsea limanul.

Răsfârângeri

serile le petreceai la fel ca în nimic, ca în nicăieri,
lângă umerii bandajați bătrânul poartă
cuvintele mele,
cuvintele tale!
și, într-o lume departe de corăbiile noastre din chibrituri
acum stai pe un țarm, același țarm neștiut decât de mine
și cu o eșarfă albastră așterni liniște în mine.

în mine poate fi oricine, poate fi o paradă a înfrângerilor,
a plânsului pe genunchi;
prietenul vechi e în moarte și o străpunge cu același
glas ca la cinematograful
unde râdeam cu lacrimi,
când făceai din tine un clown sentimental.

mii de tineri se iubeau sub acel labirint în care m-a aruncat
omul cu ochi negri, dar tu în lumea aceea, departe de corăbii,
stai pe un țarm tulburând omul cu ochi negri,
în fiecare târziu de noapte îmi pun vâlul să mai stăm de vorbă
despre sensul meu la fiecare început de septembrie,
mii de tineri se iubeau și , sub pământuri păzit de un sihastru,
acolo aveam voie numai cu mâinile legate la spate
să nu mă lepăd de dragostea din geamantanul dus de un copil
la judecată pentru ce
nu ți-am spus altădată.

adâncurile din noi sfârâie ca un ceainic pentru cei doi îndrăgostiți,
mii de tineri se iubeau prin rotiri de genunchi în rugăciune,
nu mai deslușim mâinile din fiecare umbră
care ne dă târcoale.

Ne rostogoleam

ne rostogoleam în cuvintele noastre mistuiți de un corb
uitat într-o pădure acolo în ceruri,

la urmă ne așezam pe urechi să ascultăm străfundul
cum face a destrămare;

vine de departe un bătrân , caută clătinarea din munții
unde ne iubeam până cânta cocoșul a treia oară;

în ochiul meu era ochiul tău cu amintirea peștelui viu prins la un năvod
al unchiului cu cap de vultur acum,
care-și visează iubita ducând o căldare cu apă către același călător
ce-i aducea un prosop curat la subțioară.

nuntași pe un deal departe în zarea înaltă
scarpină norii și ne cer acel pește prins proaspăt,
-nu e decât lemn putred pentru focul din seară! –

◆ ADRIAN GEORGE ITOAFĂ

Două lacrimi

De fapt,
când îmi șopteai,
auzeam florile,
fluturii,
în timp ce infinitul
ne era părtaș,
ne adăuga în spațiul cu puncte
ale existențelor respirații,
și astfel,
aprinși în vârtoarea
pâniilor întunecate ale
universului,
absorbiți de înălțimi,
devenind două lacrimi
ai unor ochi renegați de aproape,
locuim în condense atracții.
Urmăresc fără încetare
șoaptele tale,
și gravitez pe orbită
într-un spațiu imens,
fără nume.

Florile decedate

Cărări scrise de mână
mă determină să sap cu ochii
în adâncul pașilor de cârțiță ce au curmat
așteptările înfloritelor vise.
La doi pași de mine,
În portbagaj, erau florile acoperite
de un sicriu transparent,
o folie ce nu permitea
să emane mirosuri.
Au fost refuzate de iubită,
pentru că erau albe,

și nu rezonau.

Le-am luat în brațe și purtat
spre pământul părinte
ce și-a deschis brațul solemn,
în timp ce am îndesat lacrimi,
amintind despre mine.
Nu mă supăr pe tine,
florile ne-au separat
sentimentele.

Îmi spunea!

Mi s-au aprins călcâiele
și mă doare că nu plouă
cu tine pe buze, cât să rodesc dimineața
cu-n zâmbet.
Văd păsări ciripind sătule de noi,
și ne-am amestecat în triluri,
rătăcind în depărtări neștiute.
Mă voi întoarce, îmi spunea!

Vino cu versul

Vino cu versul,
să pot deveni personajul
scrierilor tale.
Dintr-o dată,
îți sunt bărbatul visat,
imaginat,
ori vântul ce te cuprinde,
alteori strigătul ce nu l-ai uitat,
pacea sau dorul,
și înainte de lacrimi,
simți-vei durerea neîmplinirii.
Dar, mă întreb, cum pot răni,
sărutându-te?

◆ RADU CHIOREAN

Eu sunt

o coastă ruginită și
netedă ca un bibelou
urcând și coborând
muntele
în fiecare zi cu sânge
de piersică

fără a naște

apa mi-a ajuns până la genunchii albiți
liniștea s-a întins atât de mare și densă
încât a făcut o gaură în timp
dincolo se vede strălucirea unei taine
ce a murit aici
nu mai sunt păsări
doar zborul lor căutând la nesfârșit
o creangă de măslin
gratii de umbre îmi taie fața
ascunsă adânc într-o melodie
curgându-și firul roșu pe partea nevăzută
a stâncii
prin clipa bronzată cu melancolie
inima bate într-o scoică de plumb

apa s-a ridicat la cerul învinețit
și-l sprijină pe două cuvinte
din mână în mână trec piroanele
sângerând suspinul mamei
prin mâini încleștate trece viața mea
ca un mănunchi verde veștejit
căutându-și placenta
a mai rămas insula câtorva ferestre
ce-mi trage inerția
spre un loc fără formă și conținut
de-o transparență veșnică

A mai trecut

un an de când ai murit
și fiecare an sunt 365 de zile
lungi cât un metru și jumătate de fier
cu brațele larg deschise în neant
am așezat fiecare mormânt
la marginea mării
să treacă valurile

să treacă fiecare picătură de apă
peste un gol a cărui profunzime
am devenit eu
încă mai aștept să-mi spui
că m-ai mințit
că ți-ai găsit o stea de unde să
te joci cu mine de-a viața și moartea
de unde mă privești cu atâta
putere
și într-o zi o să cobori
mai frumoasă
ca să te iert

Forță

se aud clopote de stele
și un tango stelar ce crește peste trepte
am prins trei păsări de timp
una avea privirea ta
le-am dat semințe ce le aveam din copilărie
le-am întărit aripile cu atingerea
mâinii tale

teatrul s-a micșorat atât de mult
încât au rămas două scaune
scena- inimile noastre de aceeași vârstă
prin care curge același sânge
aceleași bătaie ce are tatuajul
eternității
clădirea nu mai are uși
nici tavan
doar o verticalitate ce crește neîncetat
din piepturi

după ce te-am sărutat
pe cele trei păsări le-am învățat
să zboare
mai sus

Drumul

pășesc pe-o stradă străjuită
de conturul nebuniei
care la un moment dat se prefăce
într-o barmă apoi în nisip mișcător
apoi în nimic și mă trezesc

pășind pe un nimic intens
într-un nimic stâncos căzând
într-un gol plin de durere

desculț până în măduvă
pășesc pe durere și îi dau durerea
mea dezbrăcată de piept și cruce
până când devenim drumul
ce duce la un mine
mânjit tot pe mâini
cu lumina

Așteptare

stau într-o cameră a cărei podea
nu are covor
doar luna stă chircită
ca un val dantelat fără formă
dintr-o altă lume
tremurând auriu în întuneric

mi-e dor de un templu
unde să ne trăim toate viețile

camera mea are pereți mai mari
decât un munte
cunosc pe cineva care îmi deschide
ușa câteodată
în fața casei îmi găsesc inima
într-o baltă
încerc să o potrivesc la loc
și trag perfuzii din cer

am o ființă într-o altă țară
care își așteaptă nașterea
eu și Dumnezeu așteptăm
așteptarea a luat ființă

am o câmpie unde hrănesc animale
o căprioară care nu mai poate să meargă
s-a așezat pe pieptul meu
și se topește în pumnul inimii
stau în poziție de copac
cu genunchii în lemnul crucii
dar nu te mai las să culegi mărul
te las să culegi haine farduri și alți bărbați
concedii fără nimic

de-o viață scriu această scrisoare

nu știu unde să o trimit
nu am o adresă
și atunci vreau să mă închid
în pântecul mamei
dar nu pot
fiindcă acolo a început
singurătatea

3 Uși

păsări s-au prins în colțuri de timp
trupurile atârână moi
privind speriate cum cade zborul
șine de tren ocolind curbura
fără să fie un tren vreodată trecând
doar luciu metalic
și cărbunii acoperind pașii
brazi adânciți pe partea stângă
a serii
frunze îngălbenite somnind
un apus lăsat pe jumătate
departe
în camera ruginită
o femeie îngenunchiată spală
lumina
îmbrăcată cu o naștere pe care
o aștept de-o viață
Mamă! tu ești, mamă!?
sunt gol
dezbracă-mă de această sârmă ghimpată
am adus jucării cu ochii deschiși
unele mai sunt calde
băiețelul are o vârstă de lemn
și inima cusută
bucățița de pâine din trup
ai vrea să mi-o guști?
să ridicăm buzele înlăuntrul
aceleași ape?
sau
mai bine pune-mă în locul
dinaintea tăvălirii în carne
Tată!
vezi crucea ce mi-a crescut prin piept?
la pieptul Tău stau cu brațele întinse
ascultând lovirea piroanelor
dă-mi jos lutul ăsta!
pentru prima dată lasă-mă
să-l țin de mână
pe Isus

◆ VASI COJOCARU VULCAN

Cine poate
iubi mai mult
poienile
decât greierii
În pragul toamnei?

Trăiesc în cețuri.

Din ele se desprind
mirese plânse cu rochii zdrențuite.
Sau poate sunt fantomele orașului
alungate dintre blocuri,
aici,
în pacea poienilor albe?

Tăria votcii îmi cuprinde tandru gâtlejul,
ca o iubită flămândă ce mă strangulează
primind ultimul spasm al dragostei mele.
Jertfă.

Paharul gol își dă duhul pe podele
iar mie mi-e tot mai somn și tot mai moarte
și, Doamne, cât drum mai am de umblat
ca să pot ajunge
în raiul părăsit al Siberiei mele!

De dincolo de codri, de dincolo de vis,
lupoaica porni să coboare muntele.
Odată cu zăpezile topite în șuvoaie,
odată cu brizele,
târând după ea soarele,
cobora lupoaica spre mine.

Blana ei jilavă mirosea
a seve zălude, a cald, a poieni trezite,
a pământ mirosea blana ei,
stârnind freamătul nerăbdător al pădurii.
Alerga să-mi întâlnească visul
hrentuit de cețuri și ploii spăimoase,
de molime și patimi,
zdreanța de vis destrămat în negurile iernii agonice,
lungă și albă cât veșnicia.

Și-l va întâlni, și se va hrăni hulpav din el
ca dintr-o inimă de pui abia fătat
în care țipă viața, pasăre speriată.
Apoi va urca muntele,
ducându-mi visul cu ea,
smulgându-l din agonia acestei ierni,
cât mai departe
pe creste,
în soare,
tot mai departe.

FĂRĂ DE PATIMI

Salcia din inima mea s-a desfrunzit.
Mângâie cu crengile goale
cicatrici argintii ale unor răni de demult.
A rămas doar tăcerea,
lac în amurg,
în contemplația cerului încremenit.
Dar poate cineva să spună
că a văzut vreodată un lac zâmbind?
Poate doar în nopțile invadate de milioane de stele
când adâncurile sale freamătă
stârnind mici valuri care se sparg de țărături
asemeni unor zâmbete frânte.

GERMINAL

Zăpada
a acoperit ciulinii câmpiei.
În pat asudat de pământ
bobul de grâu visează
la potirul în care își va întâlni vinul
și astfel întrupând amândouă Hristosul,
bună alinare pentru cei loviți
de toate ușile palatelor.
Rămân
sub zăpezi să se topească
urmele roșii
ale tălpilor fecioarelor secerătoare,
și, în copacul dătător de umbră și dezmierd,
aninată,
o doină oftată.

◆ ANDREEA FĂT

Oameni noi

Dincolo de ceruri, suntem
o formă de oameni noi, cu aripi colorate.

Ne plimbăm neobosiți
fără să ne ascundem fețele palide și trăsăturile
nepământene.

Aici, copacii n-au nevoie de rădăcini,
frunzele lor sunt pline de crisalide.

Aici n-avem nevoie de cuvinte.
Metamorfoza spectaculoasă a fost împlinită.

Fără voia noastră,
dincolo de ceruri, suntem
oameni sau poate fluturi.

Într-o rochie galbenă

Între cele două spații goale dintre rânduri
un corp obosit încă mai luptă cu soarta potrivnică.
O ultimă îmbrățișare grăbită,
unui suflet ce nu știa că mâine nu o să mai fie.

Lumea ta, lumea mea, puțin din lumea noastră.
Odihna veșnică, întâmpinată într-o rochie galbenă,
o ultimă respirație,
o gaură uriașă în piept,
o bucuroasă durere,
o suferință surdă și mută,
un singur martor al existenței.

Odihna veșnică — liniștea infinitului,
așteptată, într-o rochie galbenă.

Durerea lor

Dimineața zilei de ieri, obositoare.
Toți demonii mei, legați cu o sfoară,
la mică distanță unii de alții, parcă dependenți
de prezența mea,
trști că nu m-au găsit
și c-am rămas încă o noapte la tine.
Ei știu că prezența ta mă duce tot mai departe,
departe de dimineața zilei de ieri,
când și-au dorit să moară cât mai repede.
Înnebuniți de frică, urlând de durere,
s-au legat să fie mai puternici,
credeau că așa mă vor aduce înapoi,
dar eu am rămas încă o noapte la tine.
Indiferentă, durerea era doar a lor.

Taina

Se risipesc urmele neatinsse,
întipărite în amintiri
bine păzite
de lupi înfomețați
care niciodată nu uită
odată sângele gustat.

În jurul casei de pe lac,
unde ne ascundeam,
încă din copilărie,
se aude doar viscolul.

Din când în când
pocnește neașteptat
din vatra bătrână
câte un lemn umed
ce nu mai vrea să ardă.

Dincolo de drumurile fără contur
stă să răsară o floare.
Știe că cenușa nu ne sperie,
nici nopțile lungi,
nici animalele sălbatice,
atâta timp cât ne întoarcem
la prima taină,
după fiecare rătăcire.

Judecată

Pământenii răspund *Prezent!* —
gata să fie judecați.

Bătrânul pietrar
pregătește calea,
bătătorită deja.
Jocurile de cuvinte ascund neliniștea.
Muritorii așteaptă răsplata
după propria busolă morală.
O monedă de aur
arată o singură față.
Îngerul a obosit
să ne păzească.

Una cu tine

Devin una cu tine,
timpul dispare
într-un spațiu fără sens,
orizonturile se amestecă,
rămân fără cuvinte.

Copacii care-au răsărit
în urma noastră
n-au apucat să fie triști,
nici să se bucure,
ei doar au înmugurit,
mai devreme decât în alte anotimpuri.

Poate îți amintești de ziua în care
frunzele ne-au șoptit
secretul istoriei care se repetă.

Alfabet

Închipuire sau întreg,
sau poate doar o poezie
care se vrea scrisă.
Un alfabet despre
lumile din care venim
și cele în care ne ducem.

Când nu aprindem nicio lumânare,
mă vezi intuitiv,
mereu aici.

La locul nostru de întâlnire
ajungem fără nicio hartă,
fără nicio pregătire.
Ne ascundem și ne arătăm,
trecem prin timp
cum am trecut de atâtea ori.
Ne lăsăm conduși.

MERIDIANE LIRICE

◆ PERO ZUBAC

DIN NOU MOARE NICHITA

Întârzie scrisorile și telefoanele. Întârzie vocea
și pendulul spaimii clătinat de trăsnet.
Tremură mâna-nevasta în necugetata clipă
în care din nou moare Stănescu Nichita.

Ce poate limpedele lui cuvânt ca sticla,
ce poate sufletul băubil, oceanul agil din ochi,
în timp ce fântâna seacă tremură și sparge din pământ –
poetu-ar adăpa copiii cu laptele din vene.

E viu fratele meu. Îl văd în mijlocul de stradă.
Poporul doarme iar poetul stă de strajă.
Se cuibărește vântul aspru-n ochi, lipindu-se de față
și ba stinge, ba aprinde lumânarea frunții.

Mâinile lui sunt liniștite. Vorba caldă.
Orașul nu mai există. Viața se ascunde?
Într-un fascicul de lumină străluc ferestre fără case
În clipa în care-și ridică paharul. În neclipă.

Și auzii din nou un fluier. Dacă-n vis sau detunătură,
în timp ce apa fricii izbește de barajul șubrezit al omului.
Și m-am văzut în cer. Noaptea s-a condensat într-o scânteie.
Și-l văd plutind pe cer pe Anghel Dumbrăveanu.

Nichita Stănescu citește din țipăt de pasăre:
ceva se-ntâmplă-n țară. Morții sunt într-o-mbulzeală.
El iese apoi din curtea nimănui fără ogradă
Și pleacă spre incerta întâmplare.

În noaptea în care România stă de veghe
Simt că sunt Român și eu.

(martie, 1977)

CASA ROMÂNEASCĂ STĂNESCU

În Casa românească ascult
cântul popular și românesc.
În coardele vocale-aurite și fetești
doarme Nichita Stănescu al meu.

Din nou la București
sau poate astă-noapte am visat?
În timp ce vocile sau argintit
De parcă Anghel a cântat.

Moscova, 28 iulie 1985

ASEARĂ ÎNAINTE DE INTEMPERIE

Aseară înainte de intemperie
s-a abătut Stănescu Nichita.
Citise repede din „Vreme”,
și luase caietul gol.

Hârtia o răsfoise cu ochiul,
râdea pe dinlăuntru.
Îl asculta puțin pe Liszt.
Rămase până mâine.

Ghemuit în scaun
ca o palmă de lumină, un copil.
Cărți împrăștiate pe etajeră.
Țigări românești.

În zori bobul de lumină
a spart oglinda obscură.
A lăsat costumul, negru,
și multe chiștoace.

2 august 1993

Tălmăcire din limba sârbă de IOAN BABA

◆ NEDELJKO TERZIĆ

STĂNESCU E ACI?

Lui Nichita Stănescu (1933-1983)

Pe granule de nisip o picătură de vin rubiniu
o picătură de rouă, de sânge, de ploaie,
o pată de viață.

Pe grăuntele de nisip granule de nisip,
praf de nisip, picătura de vin alb,
o picătură albă de moarte.

Pe un grăunte de nisip, grăunțele înfruntă
furtuna, coșava, uraganul, taifunul,
știind că nu vor supraviețui,
că aci le este sfârșitul,
dar stau granulele pe un grăunte de nisip.

În fereastra albastră un ghiveci
umplut cu pământ și flori,
plin cu miros de pe Terra
și flori în miros.
Frunzele sunt aplecate
peste ciorchinul vestejit
de pe broderia veche străvezie
ca un roi de meduze
câteva pete-ngălbenite
de vinul
cu care bulgărul de pământ a fost stropit.

Stropii de rouă de pe frunzele subțiri-alungite
alunecă zilnic spre grăuntele de nisip
și nicicum să-l transforme
în bulgăr de pământ
din care să răsară o floare.

Fereastra-i fără adresă
în ea poștașii timpului grăbit
lasă scrisorile
pentru cineva care s-a transformat
în granule de nisip, într-o picătură și floare,
convins că poate se menține
în vârful unui ac subțire
cu care croitoresele din casă
și mama lui care le-a dat un sfat
ca din nori și vechile cârpe
să facă insule
și să plutească-n cer până la epuizare.

La fereastra verde fără adresă
bate clipa,
de trei ori scurt și-odată până la sfârșit.
Stănescu e aci?

POETULUI NECUNOSCUȚ DIN CARPAȚII DE SUD

// *Poetului necunoscut*

Am adunat praful cosmic
 în plasele dense ale pescarilor de pe Dunăre
 fulgerele, le-am legat în noduri
 copiii să nu se teamă înainte de a adormi,
 ziua am planat fără de trup
 străveziu ca meduza panonică,
 nicăieri nu-mi semnasem numele
 și nu purtam drapelul nostru
 pe lancea ucigătoare
 către prima țară din apus.
 Cine sunt atunci eu, care cântă cu vocea tare
 peste hăurile întunecoase,
 între malurile râurilor de ani obosite.
 Cine sunt eu, cu cântecul pe care toți îl ascultă
 și-l cântă într-un cor
 ca pe ultimul imn al luminii?

O floare necunoscută cu frunze albăstrite
 lujer cu scoarța groasă
 altoit cu pânză de tei subțire
 și un miros puternic nedescoperit
 pe care femeile pădurarilor
 odată pe an l-au folosit.
 Eu sunt floarea aceea învinețită
 singurul ei și al meu secerător
 cunoscând izvoarele puterilor mele,
 îmi cunosc rădăcinile proprii,
 știi de colivia fabuloasă a stirpei Phoenix
 în care aștept momentul verii mele.

Ce frumos este să plonjezi,
 să nu mai îmbătrânești,
 să fi concomitent puternic și neputincios,
 să chemi ca trecutul și viitorul
 să se-ntâlnească în fața ochilor
 ca mărturie celor ce vor fi,
 un paznic jurat pe taină
 cu neputința înăscută de a mai vorbi,
 decât prin cântecul din cuvintele nedeslușite
 care provoacă tălășuri de lumină
 sub culorile curcubeului.

TĂLMĂCIRE din limba sârbă de IOAN BABA & VIRGINIA POPOVICI

◆ DAN ANDERSSON

(1888-1920)

Poetul suedez Dan Andersson s-a născut în 6 aprilie 1888 la Skattlösberg, Dalarna și a murit prin otrăvire cu cianură, în camera 11 a hotelului Hellman la Stockholm, la 16 septembrie 1920, în timp ce căuta să se angajeze în redacția ziarului social democrat din acea vreme. Personalul hotelului făcuse o dezinfecție cu cianură de hidrogen împotriva insectelor și, din neglijență, nu au aerisit suficient așternuturile patului. La ora trei după-amiază poetul a fost găsit mort.

A început să lucreze făcând cărbune din lemn la o cabană închiriată de tatăl său în apropiere de Ludvika, apoi a muncit ca muncitor forestier. În iarna 1914-1915 a urmat cursurile Universității Populare a mișcării muncitorești din Brunnsvik.

O dată, în timpul unui interviu, Dan Andersson a sugerat ca titlul unui articol al său să fie "*Cântărețul întunericului și a persoanelor fără adăpost*". Este o caracterizare personală care surprinde bine esența vieții și poeziei lui Dan Andersson. Prin poeme sugestiv simple, poetul a reușit să transmită fiorul din tristețea și dorul omului trăitor în ținuturile suedeze puțin populate.

Debutază în 1914 cu *Kolarhistorier* (Istorie de cărbune), în care povestește despre viața grea și suferința oamenilor din păduri, dar, și despre persoanele originare de acolo și lupta acestora pentru existență, superstițiile lor, apropierea lor de *troll* (spiriduși) și de alte fapte fantastice ascunse în întunericul și singurătatea pădurii. Descrierile sale sunt un amestec de naturalism și mister. Istoria remarcabilului său loc natal și descrierea unicității acestuia le regăsim în povestirile și poeziile din *Kolvaktarens visor* (Cântecele paznicului de cărbune) din 1915.

Cu volumul *Svarta ballader* (Balade negre) din 1917 Dan Andersson atinge punctul de vârf al liricii sale. Deși este o dezvoltare a poeziei din *Kolvaktarens visor*, în *Svarta ballader* apare ceva nou, concretul primind o dimensiune metafizică, cântecul simplu-devenind artă.

Traducere din suedeză de DORINA BRÂNDUȘA LANDÉN

Un cântec în singurătate

(En visa i ensamhet)

Cântecul meu lin nu-l cânt pentru ei niciodată,
pentru cei care trăiesc liniștiți până la moarte,
eu cânt ca cel ce n-a avut o casă vreodată
pe pământ, niciun loc de dormit la nevoie.

Nu mărturisesc toate greșelile ce am săvârșit
nu mai cerșesc de la prieteni bunăvoință,
O, Doamne, stau la acea poartă neînsoțit,
unde ne-așteaptă judecată, foc sau indulgență.

Să mă odihnesc am căutat o colină,
unde s-adorm în vise și seri înstelate,
mereu condamnat să renunț la odihnă
până când dureros încheieturile-s moarte.

Pentru mine nici o liniște n-a fost la miezul nopții,
și niciodată ca alții n-am dormit
iar păsările ce s-au bucurat de gloria dimineții
doar pentru o nouă aventură m-au trezit.

Dar eu cred că Domnul Duh și Lege
știe că degeaba n-am trăit o zi
lupta și străduința-mi înțelege,
deși fără o casă sau prieteni voi muri.

Nu mai am multe pentru voi să cânt,
vă doresc tuturor noapte bună,
părăsesc calea, când soarele coboară sub orizont,
prea obosit, să mai răsară – să apună.

Ultimul cântec (Den sista sängen)

Stinge lumina stelelor tale
tu noapte înaltă-n pădurea bătrână,
și întunecă tânăra iarbă neagră
sub brazii cenușii!
Noapte bună, viața mea peregrină,
stinge-te râsul meu nebun,
și departe zburăți
lebede negre ale tinereții mele!

Noapte bună, înaltă casă,
adio țară a copilăriei mele!
Întunericul tău este roșu,
ca sângele se face lumina dimineța!
Sufletul meu e bolnav și gol,
sufletul meu este rău și suferă –
acum lasă-mă să dorm greu
pe zgura topită a zilei!

Lungă a fost seara aleanului meu,
sufletul meu a fost focul cel veșnic –
ce-a ars ca arborii uscați
în bătaia vânturilor fierbinți din iunie. –
Cântă, pădure, cântecul tău rece –
până e mort visătorul –
și în jurul patului său dur
lasă furtunile dimineții să urle!

◆ CARLOS D'ORS (Spania)

Furtună de vară

Vântul urla ca un câine pierdut în noapte.
Apa biciuia în salturi geamurile.
Zburau frunzele copacilor.
Păsări mari grăbit traversau cerul în asfințit.
Iar eu, și destinul meu pierdut, neîndrăznind în căldura verii
să închid ochii și să privesc în mine, priveam înafară...

Cu mine merg

Cu mine merg singurătățile mele, cu mine merg,
pădurile mele bătrâne merg cu mine.

Cu mine merg florile mele ofilite, cu mine merg,
hainele mele rupte merg cu mine.

Cu mine merg porumbei morți, cu mine merg,
mâinile mele fără consolare merg cu mine.

Cu mine merg jucării fără viață, cu mine merg...

Dumnezeul meu! Cât de murdare coboară apele destinului meu!
Dumnezeul meu! Cum mă târâie fără sens la o fântână!

Cu mine merg, Dumnezeul meu! Cu mine merg!...

Viva MADRID!

Un *chotis* urcă pe Cuesta de la Vega
și rămâne acolo dansând la picioarele Almudenei.
Pe strada Bailén fetele vin și pleacă
Și când ajung pe Gran Vía, în magazinele de îmbrăcăminte
– Zara, Primart, Mango, H&M –, pentru cumpărături, se opresc.

În Plaza Mayor, Felipe al III-lea călărește țanțoș.
Iar în Puerta del Sol, Carlos III merge la trap maiestuos ca nimeni altul.
Leii se înfurie și se răzvrătesc, iar doña Cibeles mănâncă pe fugă,
în timp ce Neptun cu tridentul său amenință cu furie pe oricine se apropie.

În Muzeul Prado o sumedenie de japonezi se înghesuie
să contemple fără ezitare pe Maja lui Goya și pe Tițian.
Iar pe Paseo del Prado, Velázquez ne așteaptă calm și senin,
în timp ce la Reina Sofia e coadă: astăzi e plin.

Pe Cuesta de Moyano cărțile vechi lânchezesc;
nimeni nu le mai răsfoiește paginile îngălbenite, se plictisesc și mor.
În Parcul Retiro, copiii râd, plâng și se joacă,
iar cuplurile merg pe lângă lac
se uită la mimi și în același timp se sărută.

Pe Madrid Rio
al smeritului nostru Manzanares,
rațele și peștii mor de frig...

Trecând pe
Paseo de Rosales, cu al său pictor uitat,
copacii și păsările ne amintesc
că suntem Natura.

Deja în Casa de Campo, luna, înaltă și senină,
ne zâmbeste, elegantă, plină...

Spune proverbul, de la Madrid la cer:
aștept să îmi lase un petic să-l văd...

Un poem în trei absențe

Prima absență

Cum aş putea să te evoc, dacă ai dispărea din
peisaj
ca mișcarea unui astru îndepărtat
ce-și dorea să se înalțe.
Urcasem în fericire
și coborâsem în tristețe
și recunosc în constatarea mea
o dezamăgire, un eșec...

A doua absență

Te-am căutat dar nu erai acolo.
Ți-am făcut semne, dar nu m-ai luat în seamă.
Ți-am urmărit surâsul, dar m-a rănit sărutul tău
fără ziua de mâine.
Am așteptat fericirea de a ne iubi, dar ai fost în
nori, fără cerul tău.
Am intrat în barca ta, dar lipseai de pe plaja
nemărginită...

A treia absență

Nu plânge tu, pe cea care o iubeam.

Ceea ce nu mai este, nu a fost niciodată.
Lasă uitării durerea ta sumbră,
o umbră nu poate plânge o altă umbră.
Nu mai plânge. Nu a fost, nu a putut fi.
O umbră nu poate plânge altă umbră.

Eu

Eu îmi priveam mâinile
și mâinile mele mă priveau.

Mi-am așezat mâinile pe frunte
și ridurile mâinilor
coincideau cu cele ale frunții mele.

Îmi priveam ochii
și ochii mă priveau
surâzători.

Priveam gura mea
și gura a deliberat din subconștient:
EU.